

Sverigekontakt

En tidning för all världens svensktalande | Nr 1 • mars 2008

Riksföreningen
Sverigekontakt

100 år

Kalles kaviar, knäckebröd... och svenska böcker?

Varsågod! Här kommer lite tips på läsvärda böcker som just landat på bokdiskarna hemma i Sverige.

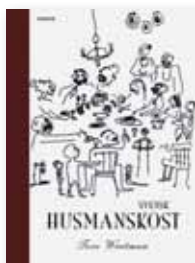
HELENA VON ZWIEGBERGK
Ur vulkanens mun

Ett explosivt relationsdrama om svek, drömmar, kärlek och två föräldrars sista desperata försök att hålla ihop familjen.

ÅSNE SEIERSTAD
Ängeln i Groznyj

Vad händer med barn som växer upp i krig, med våld och utan barndom? En bok om Tjetjeniens brutala samhälle i dag och dess våldsamma historia.

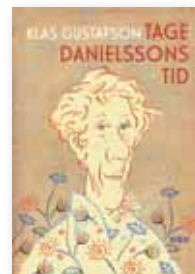
TORE WRETMAN
Svensk husmanskost

Längtar du efter ett riktigt smörgåsbord, klassiska sillinläggningar eller raggmunk med stekt fläsk? Då är detta en bok där du kommer att sluka varenda sida!

KARIN FOSSUM
Den som älskar något annat

Ett par på söndagspromenad upptäcker en 8-årig pojke död vid foten av ett träd. Kriminalkommissarie Konrad Sejers bord tar sig an fallet. Så försvinner ännu ett barn.

KLAS GUSTAFSON
Tage Danielssons tid

En rikt illustrerad biografi över en av det svenska folkhemmets absoluta ikoner. Arbetargrabben från Linköping som tillsammans med Hasse Alfredson skapade en guldålder för svensk humor.

Bokia | **WETTERGRENS**

Nu är Wettergrens bokhandel en del av Bokia.

Beställ via mail:
sverigekontakt@wettergrensbokhandel.se
För medlemmar i Riksföreningen
Sverigekontakt gäller särskilda fraktvillkor.

Snart når SVT Europa alla i Finland

Sveriges Televisions utlandskanal SVT Europa sänder alla typer av egenproducerade svenska program från SVT1, SVT2, SVT24, Kunskapskanalen och Barnkanalen – dygnet runt och året om – till Europa, Asien, Australien och Afrika. Kanalen når idag 140 länder. SVT Europa är den enda nordiska TV-kanalen med rätt att sända även till hotell på dessa kontinenter. Dessutom ingår i utbudet radiokanalerna Radio Sweden och P4 samt hela SVT Text.

SVT Europa startade som en grannlandskanal till södra Finland under namnet TV4 (den fjärde markbundna i dåtidens Finland) i början av december 1988. Nästa steg var att serva även utlandssvenskar. Kanalen hade färdig sändningsteknik och personalen visste hur man hanterar sändningsrättigheter utanför Sverige. Nobeldagen, den 10 december 1997 började man sända via satellit till Europa med omnejd till utlandssvenskar som hade haft önskemålet länge. Samtidigt bytte kanalen sitt namn till SVT Europa. Den 14 april 2005 öpp-

nade sig himlen även i Asien, Australien och Afrika - SVT Europa startade sändningar via ytterligare en satellit.

Ända till september 2007 täckte kanalen 34 % av Finlands befolkning. Efter förra höstens digitalisering i Finland har de flesta finländare (81 % av TV-hushållen) möjlighet att se programmen. I början av kommande september flyttas kanalen från kanalnippe E till A, som täcker hela landet. I det finska digitala marknätet kan man beställa kanalen via PlusTV. Om hushållet redan har PlusTV:s betalpaket, kostar SVT Europa inget extra, men tittaren måste själv anmäla till PlusTV:s kundtjänst, att hon/han vill öppna kanalen (www.plustv.fi, asiakaspalvelu@plustv.fi, puh 010-309 8008). Om man enbart vill ha SVT Europa, kostar kanalen 3,5 Euro i månaden (ingen öppningsavgift). Kabeltittarna kan kontakta sin kabeloperatör och fråga efter SVT Europa. SVT Europas utbud består främst av egenproducerade svenska program - därför kan kanalen med rätta kallas "Världens svenskaste TV-ka-

nal". Speciellt i det tvåspråkiga Finland kan man även kalla kanalen för "Världens förmånligaste kurs i svenska språket på naturmetod" – tv-sändningar pågår dygnet runt och består av alla typer av program – från barnprogram till kvalitetsdrama.....

Tapio Tuominen
e-post: tapio.tuominen@svt.se
hemsida: <http://svt.se/europa>

Sverigekontakt

utges av

Riksföreningen Sverigekontakt

*

Riksföreningen Sverigekontakt har medlemmar över hela världen som talar svenska och är intresserade av Sverige, svenskt språk och svensk kultur. Föreningen är en ideell organisation med ursprungligt ändamål att hjälpa svenskar och svensktalningar i utlandet att bevara kontakten med det gamla landet. Numera är verksamheten framför allt inriktad på att främja det svenska språket i världen.

Redaktör och

ansvarig utgivare: Lars Björkman

Layout: Anette Hermansson

Tryck: Mediaprint Uddevalla AB, 2008

Foto: Lars Björkman där ej annat anges

ISSN 0346-2439

Riksföreningen Sverigekontakt
Box 53066
SE-400 14 Göteborg
Tel. 031-81 86 50
Fax 031-20 99 02
info@sverigekontakt.se

Besöksadress: Dicksonsgatan 6

Postgiro: 4 05 80 - 3
Bankgiro: 420-5670

Sverigekontakt 1/2008
95:e årgången
Lösnummer pris 7:50.
För ej beställda manus ansvaras ej.

www.sverigekontakt.se

Omslag: Sverigekontakt besökte i mars den skandinaviska skolan i Maputo, Moçambique. Här är det dags för skollunch vid poolkanten. Föreningens ordförande, Bo Ralph med fru och läraren Tomas Petersson syns i bakgrunden
Foto: Lars Björkman

Från Dicksonsgatan

EFTER EN VINTER som inte var en vinter så blir det kanske en vår som är en vinter. Vi får se. I varje fall har vitsipporna börjat visa sig tillsammans med blåsippor och andra tidiga vårblommor. De är ganska bleka växter i jämförelse med dem som vår ordförande Bo Ralph och jag träffade på i Etiopien och Moçambique nu i februari-mars. Riksföreningen Sverigekontakt fyller ju 100 år i år (Se mer om detta under *Ordföranden har ordet*) och som ett jubileumsinitiativ besökte föreningen, för första gången någonsin, de svenska utlandsskolorna i Afrika. De finns i Addis Abeba, Nairobi och Maputo. P.g.a. oroligheterna i Kenya fick vi tyvärr hoppa över besöket i den största utlandsskolan i Afrika.

Besöken i Addis Abeba och Maputo var båda mycket givande. Vi lärde oss om realiteterna för utlandsskolorna och de samhällen de ligger i. I Addis Abeba var det inte något enda av det dussin barn på skolan som hade två svenska föräldrar. Några hade mammor från Etiopien och pappor från Sverige. Någon annan hade en pappa från Gambia och en mamma från Finland. Alla trivdes jättebra i Addis även om en del saknade att man inte kunde cykla fritt som i Sverige. I Maputo är eleverna tre gånger så många. Trivseln var stor där också. Det var rörande att se hur de stora hjälpte de små och hur en väldigt positiv atmosfär genomsyrade hela verksamheten. Vi fick uppslag om hur föreningen kunde stödja skolorna genom bidrag till lägerskolor och till lokala lärarpraktikanter. En sådan praktikant hade börjat som gatubarn i Maputo och lyckats kämpa sig upp så att han nu studerade till förskollärare på universitetet på kvällarna och arbetade på skandinaviska skolan på dagarna. Han tog oss med på besök hos gatubarn som lever i grupper ute i stadens parker. Mycken misär, sjukdomar, Aids, kriminalitet...

På Dicksonsgatan har stora förändringar skett. Kerstin Sundborn som arbetat 25 år i föreningens tjänst har pensionerats. Hon avtackades vid en lunch där tre generalsekreterare deltog tillsammans med nuvarande och tidigare personal och medlemmar. Det blev ett festligt tillfälle med uppskattande tal och presenter till Kerstin. Vi hoppas att hon skall fortsätta att hålla kon-

takten med oss och rycka in vid större evenemang. Hon är den som bäst vet hur allt skall gå till och vad vi inte får glömma bort. Nu får hon mer tid med sina små barnbarn i Oslo och till att njuta av sitt hus i Tjuvkiel.

Vi har en ny medarbetare som tagit över Kerstins göromål sedan början på året. Hon heter Sonia Linusson och har lång erfarenhet av att sköta ekonomi och administration på olika företag. Hon har redan kommit in i arbetet och vi uppskattar hennes kompetens och trevliga sätt.

Förutom Sonia så har vi för närvarande Conny Stoopendahl på kontoret på deltid. Som arkivspecialist går han igenom föreningens tusentals unika fotografier av fr.a. emigranter. Det arbete som Per Clemensson och hans grupp inom forskningsprojektet Göteborgsemigranten lagt ner på att analysera fotografierna skall nu kopplas ihop med fotografierna och digitaliseras så att detta stora material kan bli tillgängligt på ett enkelt sätt för intresserade forskare.

Ytterligare en person, Sofia Tingsell, hjälper oss då och då på kontoret. Hon biträdde Sverigekontakt under en kortare period för flera år sedan med att arrangera fortbildningstillfällen för svensklärare. Sedan blev hon upptagen med att doktorera i svenska. När nu detta är avklarat har hon glädjande nog fått tid igen att hoppa in och organisera och genomföra ett fortbildningsseminarium i Nederländerna i april. Vi räknar med att få del av hennes kompetens i höst då liknande evenemang planeras.

För att markera att det var 100 år sedan vår förening grundades kommer vi, den 29 november, att ordna en jubileumsfest på Börsen i Göteborg. Mer om detta senare. Jubileet har också föranlett en rejäl renovering av lokalerna på Dicksonsgatan, tidningen får en moderniserad formgivning, webbsidan förbättras och olika evenemang planeras under året.

Och plötsligt blev det vinter. Just nu, den 17 mars, vräker snön ner över Dicksonsgatans krokusar, påskliljor och en och annan pingstlilja. Årets första snö när man hade ställt in sig på vår...

Lars Björkman
generalsekreterare

Med detta första nummer under 2008 har även vår medlemstidning tagit steget in i jubileumsåret. Det har säkert inte undgått någon att föreningen mot slutet av 2008 passerar hundraårs-strecket. Den 3 december 1908 bildades vår förening i Fürstenbergska galleriet intill Brunnsparken. Det är meningen att detta skall firas i sinom tid. Överstyrelsen håller ögonen på den saken. Till själva jubileet återkommer vi i olika sammanhang, inte minst på årsmötet.

Det är naturligt att man under ett jubileumsår blickar bakåt. Föreningens historia innehåller ju en del rätt märkliga inslag, väl värda att uppmärksamma. Arbete pågår också mycket riktigt i syfte att dokumentera viktiga moment i föreningens hundraåriga utveckling. Tanken är att en jubileumsbok skall föreligga till hundraårsdagen. Bokens innehåll skall inte föregripas här, men så mycket kan väl sägas, att det har varit en ganska omväxlande färd genom seklet, bitvis något av en berg- och dalbana.

Dessutom är det intressant att konstatera vilken prestige föreningen haft. Trots att det dröjde ganska länge innan finansieringen av verksamheten var någorlunda tryggad, och trots flera verkliga ekonomiska djupdykningar under rätt många av de tidigare decennierna, tycks föreningen alltid ha haft de styrandes öra i avgörande lägen och lyckats skapa re-

spekt för sin verksamhet. Hemligheten ligger antagligen i det starka engagemang som de i föreningen aktiva alltid visat, i lojaliteten mot föreningen och i den obändiga viljan att åstadkomma något. Där har vi som nu är verksamma en vacker tradition att se tillbaka på.

Sedan ett längre tag har vi nu en helt annan stabilitet inom föreningen. Förutom att vi har ett eget kapital som garanterar viss rörelsefrihet, får vi också ett årligt bidrag av statliga medel, vilket understryker vårt uppdrags betydelse. Dessutom finansieras många av våra insatser med externa medel som anslagits för särskilda ändamål av olika beviljande instanser. Under innevarande år liksom vid upprepade tillfällen i det förgångna disponerar vi sålunda betydande belopp från Torsten och Ragnar Söderbergs Stiftelser samt Oscar Ekmans Stiftelse för svenskar i utlandet. Detta noterar vi tacksamt, naturligtvis för att det ger oss ökade möjligheter att göra nytta men också för att det är ett tecken på att omvärlden uppskattar vad vi åstadkommer och att vi åtnjuter förtroende.

Troligen var föreningen under flera av de första decennierna mera spektakulär än den är nu. Möjligen är det till och med så att den nu är något anonym. Detta behöver inte vara någon nackdel. Om orsaken är – vilket jag tror är fallet – att vi nu har så väl inarbetade rutiner att vi

på ett effektivt och flärdfritt sätt håller igång vår verksamhet med gott resultat utan att behöva försvara våra positioner i tid och otid, så är det ett utmärkt betyg åt de gångna hundra årens arbete.

Det gäller nu att inte bara förlora oss i vår växlingsrika historia. Det kommer ju förhoppningsvis nya hundra år, och dessa skall också fyllas med ett vettigt innehåll. Det kan nu vara ett lämpligt tillfälle för självrannsakan och framåtblickande utöver de dagliga, oftast väl fungerande rutinerna. Detta funderar överstyrelsen också över, men den välkomnar alla goda uppslag. Föreningens största tillgång är och förblir dess engagerade medlemmar.

Tidningen, ja. Den bär som ni ser också en liten antydan om vår stolta historia jämte en del andra små modifieringar.

Varma hälsningar mitt i vintern

Bo Ralph
ordförande

Foto: Helena Paulin-Störnberg

Foto: Jimmy Gullbransson

Lägggården Sparreviken

Lägggården Sparreviken drivs av KFUK-KFUM och ligger nära Ljungskile där skog och hav möts vid en vik i Hakefjorden i Bohuslän. Där ordnas flera olika sommarläger för barn och ungdomar mellan 9 och 16 år. Aktiviteter som segling, paddling, friluftsliv, lekar, sång, musik, lägerbål står på programmen.

Riksföreningen Sverigekontakt bjuder på kursavgiften för upp till 5 barn eller ungdomar som läser kompletterande svenska i utlandet. Meningen är att deras svenska skall tränas i umgänget med andra som bor i Sverige och att de samtidigt skall få lära känna den underbara svenska sommarnaturen och ha riktigt roligt förstås.

Gå in på hemsidan www.sparreviken.se och välj ut en passande kurs. Formulera sedan ett ansökningsbrev, bifoga ett intyg från svenskläraren och sänd det till Riksföreningen Sverigekontakt, Box 53066, SE-400 14 Göteborg, Sverige.

Överstyrelsens årsberättelse för 2007

Årsmötet 2007 hölls i Malmö, lördagen den 12 maj. Lärarhögskolan ställde välvilligt lokalerna till förfogande och lokalföreningen i Malmö-Lund hade lagt ner ett omsorgsfullt planeringsarbete. I årsmötet deltog ett 60-tal medlemmar.

Överstyrelsens verksamhetsberättelse diskuterades, bokslutet godkändes och ansvarsfrihet beviljades. Ordföranden meddelade att Mabel Hood hade avlidit under året. Hon har gjort viktiga insatser för Riksföreningen och för Göteborgs lokalförening under många år.

Överstyrelsen rekommenderade att årsmötet skulle utse Bo Ralph att kvarstå som ordförande under ytterligare 3 år. Årsmötet biföll förslaget.

Den mångårige styrelseledamoten Rolf Wallgren hade av sagt sig vidare ledamotskap. Som ersättare för honom föreslogs Anita Schybergson från Helsingfors. Vidare hade suppleanterna Pauliina Mantsinen och Marianne af Uhr av sagt sig fortsatt ledamotskap. I deras ställe föreslogs Raija Lehto och Arne Zettersten. Alla de tre föreslagna kandidaterna antogs av årsmötet. De övriga ledamöterna i överstyrelsen omvaldes.

Den nya överstyrelsen fick därmed följande sammansättning:

Ordförande

Professor Bo Ralph

Ordinarie ledamöter

Universitetslektor

Ulla Berglindh, Göteborg (vice ordförande)

Översättare/Fil. mag.

Aimée Delblanc, Stockholm

F. rektor

Angela Falkengren, Göteborg

Direktör

Lars E. Gossner, Vessigebro

Kyrkoherde em.

David Holm, Stockholm

Bankdirektör

Gustaf Hultbom, Uppsala

Rektor

Lena Högback Nimhed, Västervik

F. universitetslektorn

Sune Johansson, Hindås

Fil. lic.

Torsten Nilsson, Lund

Leg. läkare

Roland Rundgren, Hägersten

Fil. lic.

Anita Schybergson, Helsingfors

Suppleanter

Direktör

Ingemar Bjerkander, Lerum

F. avdelningsdirektören

Brittmari Ekholm, Uppsala

Docent

Gunvor Flodell, Umeå

Folkhögskollärare

Gunilla Forsman, Myggenäs

Universitetsadjunkt

Viktor Hennius, Västerås

Fil. mag.

Raija Lehto, Lahtis

F. banktjänstemannen

Arne Nilsson, Falsterbo

Ingenjör

Sven-Olof Nilsson, Västervik

Direktör

Lars Rosén, Trollhättan

Administrativ chef

Lars Sköld, Skogås

Professor em.

Arne Zettersten, Göteborg

Till revisorer omvaldes Klas Björnsson och Lars Olof Jonasson med Håkan Jarkvist och Charlotte Börjesson som suppleanter, samtliga från Göteborg.

Inom valberedningen hade Britt Grundström meddelat att hon inte ville fortsätta. I hennes ställe föreslogs och valdes Gunnar Fjellander.

Vid överstyrelsens konstituerande sammanträde utsågs Ulla Berglindh till vice ordförande och Gustaf Hultbom åtog sig att fortsätta som skattmästare. Arbetsutskottet fick följande sammansättning: Bo Ralph som ordförande samt Ulla Berglindh, Angela Falkengren, Gustaf Hultbom och Sune Johansson. Överstyrelsen har under året sammanträtt 4 gånger och arbetsutskottet 5 gånger. Monika Wirkkala från Svenska Institutet har ständig närvarorätt vid överstyrelsens sammanträden.

Kansli

Föreningens kansli på Dicksonsgatan 6

har under verksamhetsåret varit bemannat med generalsekreteraren Lars Björkman samt den tidigare personalen Kerstin Sundborn, Gunnel Hedberg och Peter Höglund. Ekonomiassistenten Katarina Norheim avslutade sin anställning i april och ersattes under hösten av Bo Nordell på interimsbasis. Av personalen har Lars Björkman och Gunnel Hedberg varit anställda på heltid och de övriga på deltid. Förra generalsekreteraren Lennart Limberg har på deltid arbetat med forskning kring föreningens historia som skall föreligga i tryck under 2008 – till föreningens 100-årsjubileum.

Vår medlemstidning har utkommit med fyra nummer under året och har en medelupplaga på 3 200 ex. Layouthjälp och tryckning har skötts av företaget Mediaprint i Uddevalla, medan inplastning och distribution har ombesörjts av Falköpings Bokbinderi. Distributionen utomlands, dit ca 1/3 av tidningarna går, har utförts av SwissPost.

Nyutkomna böcker har presenterats i Sverigekontakt av olika skribenter. Beställningar av läroböcker från skolor i utlandet har ombesörjts av kansliet i samarbete med olika bokförlag. Ett antal skolor återkommer regelbundet med stora beställningar. Bokbeställningar från enskilda medlemmar har gått via föreningens hemsida till Wettergrens Internetbokhandel och föreningen har finansierat utsändningarna.

Ekonomi

Under året har föreningens ekonomi fortsatt att utvecklas positivt. Kontrollen av utgifterna tillsammans med en effektiv förvaltning av föreningens fondtillgångar genom SEB:s Private Banking har lett till att resurser skapats för att bedriva föreningens verksamhet. Nedgången på börsen under den senare delen av året hindrade inte genomförandet av de projekt som planerats.

Föreningen äger fastigheten Dicksonsgatan 6 i Göteborg. Den successiva renovering som inleddes under 2005 och 2006 fortsatte under 2007. Förutom ytreivering av framför allt andra våningen inför jubileumsåret 2008 installerades också fjärrvärme som en ekonomiskt och ekologiskt god ersättning av oljeuppvärmningen.

Skolor

Böcker till svenska skolan i Addis.

Under året har paket med barn- och ungdomsböcker sänts ut till alla de svenska utlandsskolorna och till den kompletterande undervisningen, med 60 paket till skolor i Europa, 20 till Nord- och Sydamerika, 6 till Afrika och 11 till skolor i övriga delar av världen.

Dessa bredvidläsningsböcker, av god kvalitet och framför allt av svenska författare, har valts ut i samråd med sakkunnig personal och köpts in i samband med vårens bokrea. Dessutom har vi kunnat få utmärkta böcker till synnerligen låga priser från olika bokförlag. Barn- och ungdomsböcker har också överlämnats vid föreläsaresök vid skolor i utlandet.

Som vanligt har vi erbjudit svensklärare från olika länder, som kommit på besök till Sverige, att besöka Dicksonsgatan och välja och ta med sig böcker från ➔

vår samling med svenska böcker, som regelbundet fylls på. Ibland kommer lärare med sina elever till oss på besök och de får då alla samma möjligheter att botanisera bland våra böcker och ta med sig några som de själva valt. Detta är ett bra sätt att sprida läslust bland barn och ungdomar som studerar svenska men som inte har så god tillgång till lämpliga böcker i de bibliotek och affärer som finns där de bor.

Lärarna vid the Swedish School i Washington D.C. fick bidrag från föreningen för att delta i en lärarfortbildningskonferens i Minneapolis som anordnats av Svenska Institutet och generalkonsulatet i NY. En nätverkskonferens anordnades i Genève med stöd från föreningen.

Organisationen Svenska Mammor som regelbundet ordnar språkläger fick åter ett stöd till sitt sommarläger i Sölvesborg. Där fick barn från olika länder och ofta med bara en svensktalande förälder umgås med andra barn och samtidigt träna sin svenska. Ett bidrag utgår årligen till Svenska Utlandsskolors Förening.

Svenskundervisning

Sverigekontakts största insatser riktas mot den undervisning i svenska som bedrivs i olika former i många länder. Under året inbjöds föreningen att föreläsa för vuxenlärare och -elever i ett flertal länder där svenskundervisning bedrivs. Man har efterfrågat föreläsningar som rör språkliga, litterära, historiska och samhällsvetenskapliga ämnen. Kurser och föreläsningar av detta slag har erbjudits i Finland, Island, Polen, Vitryssland, Ukraina och Tyskland vid ett dussintal tillfällen under året. Utgifterna för dessa föreläsningsresor inbegriper nästan aldrig arvode, eftersom föreningen bland sina medlemmar räknar åtskilliga väl kvalificerade föreläsare. Principiellt utgår arvode enbart vid de sällsynta tillfällena då icke-medlemmar engageras.

På Island genomfördes 16–17 februari för andra året i rad en fortbildningshelg för svenska och norska modersmållärare – denna gång behandlades barn- och ungdomslitteratur.

21–22 april inföll de årliga fortbildningsdagarna för några av de många Volkshochschulverband i Tyskland; i Kamen och Hannover. Svensk film var temat.

Den likaså årliga veckoslutskursen för svensklärare i de baltiska länderna genomfördes i Riga tillsammans med Svenska Institutet och med deltagande lärare från Estland, Lettland, Litauen och Kaliningrad 13–14 oktober. Där diskuteras svensk litteraturkanon och språkutvecklande arbetsformer.

Ett samarbete med lärarutbildningen vid Göteborgs Universitet har medfört att två studenter kunde genomföra sin s.k. VFU-period (praktik) inom svenskundervisningen i Budapest under två höstveckor.

I juni anordnade föreningen i samarbete med svenskläraryöreningen i Finland och Sigtuna folkhögskola en fortbildningsvecka för drygt 50 finländska svensklärare. Lärare och föreläsare kom huvudsakligen från Sigtuna folkhögskola och från Sverigekontakt, medan ett par var engagerade från andra håll. I denna vecka ingick, förutom undervisningen på Sigtuna folkhögskola också olika kulturella aktiviteter i och utanför Sigtuna. Kursvärderingarna visade att detta var en mycket lyckad vecka.

Ett annat mycket uppskattat initiativ var den musikuturné som genomfördes under våren på finländska skolor. Musiken som framfördes var framför allt nutida ungdomsmusik från Sverige. Sångtexterna hade sänts i förväg till de utvalda skolorna för att man skulle studera språket. Vid skolbesöken sjöngs dessa texter till ackompanjemang och därefter diskuterade man texterna med eleverna. Detta visade sig vara ett bra sätt att få ungdomar intresserade och aktiva i att förstå svenska texter.

En svensklärare från nordligaste Finland fick stöd att resa till Hanaholmen utanför Helsingfors på ett fortbildningstillfälle. Hennes elever fick sedan bidrag för att tillsammans med sin lärare besöka Luleå.

Besök av svenskstuderande från Tychy, Polen.

Lärobokspaket har önskats av flera skolor och vi har skickat sådana till länder i östra Europa som starthjälp, när man satt igång svenskundervisning i Ungern, Ukraina, Ryssland, Vitryssland, Polen och Estland.

Årets internationella sommarkurs i svenska genomfördes på Billströmska folkhögskolan på Tjörn och lärarna och hela uppläggningsen uppskattades enormt av de 38 deltagarna som kom från tio olika länder, av vilka de flesta var från Tyskland, den näst största gruppen från Japan. Åtta deltagare från östra Europa begärde och fick nedsatt kursavgift. För-

eningen bjöd på hela kursavgiften för den svensklärare som startat undervisning i Kiev.

För att uppmuntra svensklärarna i sin gärning sände föreningen ut "Svenska kärleksbrev" i pocketupplaga till samtliga ca 560 lärare som julklipp. Vi har fått många glada och tacksamma brev som bevis på att detta var ett uppskattat initiativ.

Stipendier

Sverigekontakt har fortsatt att administrera ett program med s.k. friplatser, som svenska folkhögskolor ställer till förfogande. Under vårterminen studerade sålunda 4 personer från Polen, 2 från Rumänien, 1 från Lettland och 1 från Bulgarien med stipendier från Sverigekontakt på följande folkhögskolor: Axevalla, Billströmska, Högalid, Klarälvdalen, Sigtuna, Tärna (2 personer) och Åsa. Under höstterminen studerade 4 personer från Polen, 2 från Rumänien, 1 från Ukraina och 1 från Moldavien på Billströmska, Grebbestads, Klarälvdalens, Mellansels, Sigtuna, Tärna (2 personer) och Åsa folkhögskolor. I samarbete med Göteborgs lokalförening inbjöds stipendierna att besöka Göteborg i november, varvid de togs emot av lokalföreningens medlemmar och inkvarterades på vandrarhem samt fick information om föreningen och svensk litteratur på kontoret.

För andra året i rad stödde föreningen en grupp ryska karelare som tillsammans med sina finländska lärare studerade svenska vid Framnäs folkhögskola i Piteå.

Skolungdomsutbyte och andra aktiviteter

Föreningen bidrog till att en skolklass från Island kunde besöka Uddevalla och få ett "språkbad" bland jämnåriga som tidigare besökt dem i Island med bidrag från föreningen. En folkhögskolegrupp med sin svenska lärare från Werne i Tyskland mottog också ett bidrag för att vistas i Skåne. Enligt uppgift skall dessa tyska ungdomar ha varit ålagda att utslutande tala svenska.

Rolf Wallgren, föreningens tidigare styrelseledamot och den som redan på 70-talet startade de internationella svenskkurserna i Bohuslän, avled i augusti. Han hade önskat att man skulle skapa en stipendiefond för duktiga elever. Föreningen bidrog till fonden.

Tillsammans med representanter för Folkuniversitetet och Svenska Institutet har föreningen diskuterat hur man på bästa sätt skall sprida kunskap om examinationssystemet Swedex och bygga ut det med ytterligare en nivå för att göra det mer användbart för personer som söker arbete där man behöver dokumentera

sin kompetens i det svenska språket. Swedex skall vara enhetligt och potentiella arbetsgivare skall kunna veta vilka konkreta sociala situationer en person förväntas klara av då man tenderat för en viss nivå på skalan.

Emigrantforskning

Ledningsgruppen för forskningsprojektet Göteborgs-Emigranten har under året sammanträtt vid tre tillfällen. Däri ingår Lennart Limberg, projektledare, Per Clemensson, sekreterare och Lars-Göran Johansson, Louise Lönnroth, Landsarkivet i Göteborg, Lars-Olof Lööf, Göteborgs Stadsmuseum, samt Thomas Magnusson, Historiska institutionen vid Göteborgs Universitet.

Arbetet med att förbättra emigrantdatabasen och CD-skivan Emigranten Populär har fortsatt. Skivan har sålt bra och ytterligare tusen exemplar har framställts. Inger Clemensson har varit ansvarig för skivans distribution.

Samarbetet med Emigrantregistret i Karlstad har utvidgats från att ha omfattat produktionen av Emigranten Populär och inscanningen av Bröderna Larssons brevarkiv till att också inbegripa ett nytt projekt: Emiweb. Här är det meningen att olika arkivägare skall kunna exponera sitt emigrantmaterial på en gemensam hemsida. Glädjande nog har Svenska Emigrantinstitutet i Växjö åter kommit med i vårt samarbete, liksom flera tidigare partner från Emibas-projektet. Ett samarbete med den amerikanska organisationen Ancestry har etablerats, varvid projektet fått tillgång till deras databaser.

Göteborgs-Emigranten har under året deltagit i Bok- och biblioteksmässan i Göteborg och i Släktforskarlagarna i Halmstad.

Genom bidrag från Stiftelsen Riksarkivarie Ingvar Anderssons fond, från Stiftelsen fru Mary von Sydows, född Wijk, donationsfond samt Grén Brobergs Museistiftelse har arbetet med att kartlägga återvändande emigranter till Haga församling i Göteborg kunnat fullföljas. Ewert Arwidsson har varit ansvarig för den vetenskapliga genomgången av ett omfattande registermaterial och han har assisterats av Anita Fyhr och Ulla Setterberg.

Per Clemensson har, förutom sina insatser i forskningen kring återvändarna, lett en arbetsgrupp, som har gått igenom Riksföreningens hela fotosamling med sikte på att få den digitaliserad.

Lützenfonden

Det svenska kapellet på slagfältet vid Lützen stod färdigt 1907 och hundraårsjubileet uppmärksammades nu på flera sätt. För det första var Lützenfondens se-

Rolf Wallgren.

kreterare, Inger Schubert, den drivande kraften i den tysk-svenska minnesutställning, som skapades på det nyrenoverade slottet inne i staden Lützen. Flera svenska museer och arkiv hade lånat ut sina dyrgripar och det mest spektakulära var att Livrustkammaren i Stockholm i en monter visade det berömda älghudskyllret, Gustav II Adolfs värja från slaget, en blodig skjorta och de strumpor han bar den 6 november 1632. Även Riksföreningen Sverigekontakt, Lützenfonden och familjen Ekman på Bjärka Säby lånade ut föremål till denna uppmärksammade utställning "Minnets kraft 1632–2007". Den tyska förbundsdagens talman invigde det hela den 31 augusti 2007 i närvaro av bl.a. delstatens regeringschef, Sveriges ambassadör och representanter från Finlands ambassad. Till utställningen publicerades en imponerande katalog med många vetenskapliga bidrag, däribland en uppsats av Inger Schubert och Lennart Limberg.

Efter många års grundligt forskningsarbete kunde Inger Schubert presentera sin bok "Lützen – på spaning efter ett minne" (Atlantis förlag, 303 sidor). Boken släpptes vid en tillställning på Livrustkammaren den 3 oktober och den har fått uppskattande recensioner i den svenska pressen.

Men Inger Schubert nöjde sig inte med detta. Tillsammans med museiscenograf Tor Cederman omgestaltade hon den svenska utställningen på minnesplatsen invid kapellet. Med hjälp av Filmskolan i Stockholm hade de åstadkommit en animerad produktion som invigdes av Sveriges ambassadör i Tyskland, Ruth Jacoby, vid en ceremoni den 6 november. Vid detta tillfälle, liksom vid flera festligheter under de aktuella dagarna medverkade en dubbelkvartett ur Akademiska Kören i Göteborg.

Vid minnesdagens gudstjänst i det till absolut sista plats fullsatta kapellet predikade biskop Martin Lind från Linkö-

ping. Kyrkliga och världsliga organisationer lade därefter ner kransar vid den sten som förknippas med platsen där den svenske konungen stupade och årets blomstergård blev ovanligt rikt prunkande. En sonsons sonson till kapellets byggare, konsul Oscar Ekman, företrädde den familj som i hundra år burit ansvaret för kapellet och minnesplatsen.

Lützenfondens stora ansträngningar under året har möjliggjorts genom generositet från Oscar Ekmans stiftelse för Sverige i utlandet, Gustav VI Adolfs fond för svensk kultur och av Lützenfondens egna tillgångar. Sponsorer för den nya svenska utställningen har varit Fagerhults Retail Lighting, Alcro och Big Image.

I Lützenfondens styrelse har ingått Oscar Ekman, ordförande, David Holm, Sune Johansson, Inger Schubert, sekreterare, samt Lennart Limberg, suppleant. Styrelsen har sammanträtt fem gånger. Sekreteraren har under året besökt Lützen 11 gånger. Inger Schubert har därtill hållit föredrag om Lützenminnet i Krakow, Wittenberg, München, Frankfurt am Main och Lützen.

Lokalföreningarna

Sverigekontakts lokalföreningar i Sverige och Finland har under året stått för en mängd olika aktiviteter. En del har varit inriktade på de egna medlemmarna, medan andra har haft som syfte att uppmuntra till initiativ i föreningens intresse utomlands.

Västerviksföreningen arrangerade en utställning i samarbete med Västervik Museum under perioden 20 januari–18 februari. Utställningen benämndes "Behövs vårt svenska språk?" och behandlade det svenska språket och de svensktalandes historia i Finland inklusive Åland, Estland och Gammalsvenskby i Ukraina. En del i utställningen bestod av olika föreläsningar och uppträdanden, bl.a. av författaren och historikern Jörgen Hedman, ordföranden i Gammalsvenskbybornas förening Birgitta Uthas, professor Göran Hoppe samt Lennart Limberg och Bo Ralph. I samband med invigningen sjöng och spelade folkmusikern Sofia Joons estlandssvenska visor och Rågöbornas danslag uppträdde. Det pågick olika aktiviteter under utställningsperioden och bara vid invigningen deltog 600 personer. Det kom långväga besökare under hela utställningsperioden, däribland representanter för flera lokalföreningar, ambassader, konsulat och institut.

Stockholmsföreningen har fortsatt stödja Svenska S:t Mikael's församling i Tallinn och prenumererat på en svensk tidning och två tidskrifter till kyrkans lärum. Vid årsmötet kåserade docenten

Kaj Fölster och David Holm på Stockholmsföreningens julfest. Foto: Bo Sundberg.

Gunvor Flodell över ämnet "Svenskheten i hjärtat av Sydamerika". Vid julfesten kom ett flertal besökare från de närliggande lokalföreningarna i Uppsala och Västerås. Då berättade Kaj Fölster om sin mor, Alva Myrdal, och hennes arbete under rubriken, "Alva Myrdal – arbete i fredens tjänst".

Uppsalas lokalförening har under året anordnat medlemsträffar för att lyssna på föreläsningar av Bo Ralph, Sverker Åström och Sture Linnér och för att besöka Nobelmuseet och Svenska Akademien.

Uddevallas lokalförening anordnade med stöd från riksföreningen ett skolungdomsutbyte mellan en gymnasieklass i Reykjavik och en i Uddevalla.

Malmö-Lunds lokalförening fortsatte att stödja Ludmila Ponura från Ukraina som studerar svenska på Malmö Högskola. Föreningen fick en förfrågan om att ta emot en grupp med vuxna svenskstuderande med läraren Jeanette Olson från Werne i Tyskland. Ann-Marie Strelert i Lund tog emot gruppen och guidade den och bjöd på brunch i sitt hem. Under året har föreningen besökt Malmöns minsta museum "Ebbas hus", lyssnat på professor Göran Hallberg som talade om "Hembygdens ortnamn – kulturskatt som vardagsvara", fått en visning av Malmö skolmuseum och lyssnat på ett föredrag om "Att skriva sitt liv – om självbiografi i teori och verklighet" av fil.dr Cecilia Cervin.

Helsingforsföreningen ombesörjde att 600 stipendieböcker, "Sibirisk cocktail" av Staffan Bruun, kunde delas ut till gymnaster som studerat svenska. Finansieringen kom från annat håll. Man deltog även i anordnandet av seminariet "Sverige paket – Fakta och underhållning från väster" på Hanaholmens kulturcentrum. Vid årsmötet kunde medlemmarna lyssna på en föreläsning om artisten Cornelis Wreeswijk.

Göteborgs lokalförening inledde året med en resa till den utställning som föreningen i Västervik byggt upp på museet. Ytterligare en resa gjordes i september till Voergård slott och Säby i Danmark. 50 personer hörsammade inbjudan

till Thanksgiving dinner i november och ungefär lika många kom till adventskaffet i Sverigekontakts lokaler. Gruppen som arbetar med att registrera föreningens fotografier fortsatte sitt arbete. Lenart Limberg kom och berättade om "Att skriva Sverigekontakts historia" och föreningens stipendiat Maj Gustafsson rapporterade till styrelsen om sitt arbete med att undervisa i svenska i Oberá Misiones i Argentina.

*

Det är inte möjligt att här i detalj redogöra för allt som tilldragit sig under året, men det som nämnts bör ge en någorlunda rättvisande bild. Föreningens insatser har olika karaktär. Grundläggande i verksamheten är de inslag som återkommer med viss förutsägbarhet år efter år eller med annan periodicitet. I vissa fall har föreningen det totala ansvaret, från idé till genomförande, andra gånger samarbetar föreningen med andra instanser, varvid tyngdpunkten i ansvarsfördelningen varierar. Ibland möjliggörs insatserna genom extern finansiering, andra gånger består föreningens prestation mest i att anslå medel ur sina egna tillgångar. Sammantaget får man ett starkt intryck av att föreningens initiativ och insatser är uppskattade bland avnämarna, och överstyrelsen framför sitt varma tack till alla som bidragit till det goda resultatet, alla lokalföreningar och enskilda medlemmar, anslagsgivare och samarbetspartner.

Göteborg i februari 2008

Bo Ralph
ordförande

Lars Björkman
generalsekreterare

Dags söka stipendium till svensk folkhögskola

Två gånger om året erbjuder Riksföreningen Sverigekontakt, i samarbete med olika svenska folkhögskolor, 6–8 studerande från andra länder att studera svenska vid en folkhögskola under en termin. Folkhögskolan står för undervisning, kost och logi medan Sverigekontakt ger den studerande ett stipendium för övriga utgifter under terminen. Resan till och från skolan bekostas av den studerande själv.

Stipendierna brukar ges till ungdomar från östra Europa där möjligheterna är små att finansiera studier i Sverige. I första hand är Sverigekontakts stipendier avsedda för dem som inte bedriver akademiska studier i det svenska språket. Sådana studerande skall i första hand vända sig till Svenska Institutet.

Ansökningsformulär kan laddas ner från vår hemsida
<http://www.sverigekontakt.se>

Sista ansökningsdag är den 15 april för höstterminen 2008.

Årsmötet på Hanaholmen

I förra numret av Sverigekontakt informerade vi om årsmötet som kommer att hållas på Hanaholmen utanför Helsingfors lördagen den 17 maj kl. 15.00. På söndagen ordnas en utflykt till Borgå med återkomst till Helsingfors kl. 16.00.

Föreningen i Helsingfors har nu meddelat följande om årsmötesmiddagen: Vi får ett glas mousserande Vallformosa Brut som välkomstdrink. Meny består av förrätten lammpaté med rödlöksconfit, huvudrätten gäddfärs och hummer med hummersås och säsongens grönsaker och som dessert får vi mandeläpple med havtornsgelé och vaniljsås. Till maten serveras vinet Cantina di Custozza Pinot Grigio och isvatten/mineralvatten. Kaffe eller te serveras efter maten. Priset för middagen är 46 Euro.

Man får alltså beställa rum själv per telefon, post eller e-post före den 16 april. De som önskar lunch före årsmötet, årsmötesmiddagen och/eller deltagande i söndagens utflykt till Borgå ombedes meddela detta till Riksföreningen Sverigekontakts kansli senast den 16 april.

Sverigekontakts skapare och primus motor och Sigtuna

Carl Oscar Borgs målning av Wilhelm Lundström.

I år kan Föreningen Sverigekontakt fira 100 år närmare bestämt den 3 december. Denna dag 1908 samlades ett fyrtiotal personer till ett möte i Göteborg på Fürstenbergskas galleriets lokaler i Palace Hotell för att bilda Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet. Syftet var som framgår av dess första paragraf: ”att moraliskt och ekonomiskt stödja arbetet för bevarande av svenskt språk och svensk odling hos utlandssvenskarna ute och hemma samt att i övrigt verka för kännedom i utlandet om svenskt språk och svensk odling.” Föreningens initiativtagare och förste sekreterare var Wilhelm Lundström född 1869 i Sigtuna och död i Göteborg 1940.

Vem var denne man som med okvlig energi och med sin hustru Enni som oavlönad sekreterare kom att driva föreningen som primus motor och allt i allo till sin död?

Det kan vara lite svårförståeligt att en man uppvuxen i en liten obetydlig stad som Sigtuna med sina 500 invånare i slutet av 1800-talet och som genom hela livet bibehöll sin kärlek till hemstaden och nära kontakt med dess människor kom att verka för en så internationell företeelse som en förening för utlandssvenskar. Som det står på hans gravsten på Sigtuna kyrkogård: ”Han ville samla de svenske i all världen.” Jag tror att förklaringen ligger i den moderna uppfattningen att en människa som tidigt i livet förvärvat en trygg förankring i det egna språket och kulturen kan blicka ut över omvärlden med mindre fördomar och verka för sin sak utan att för den skull betrakta andra språk och kulturer som mindre värda. Wilhelm Lundström hade fått den tryggheten och begåvningen, trots att han växte upp i en småstad full av fördomar och okunnighet i det oscariska Sverige.

Vilhelm föddes som enda barnet i en familj som i generationer hade bott i staden. Själv hävdade han att släkten hade bott i staden sedan slutet av 1500-talet. Hans far Carl August Lundström var född i Sigtuna 1844 och son till en trädgårdsmästare och rådman Gustaf Lundström som var mycket fattig men en i staden mycket respekterad person. Carl August var bara sju år då fadern dog och han sattes vid tidig ålder i snickarlära och kom som 16-åring till Norrtälje. Han fick som 19-åring gesällbrev. Hur han lyckades skaffa sig den avsevärda skicklighet i skrivgöromål som sedan delvis blev hans försörjning är oklart. Mest sannolikt tog han mycket tidigt intryck av fadern som i sin egenskap av rådman var väl förfaren i allmänna värv. Staden Sigtuna hade dock på 1850-talet en egen folkskola där han torde ha tillbringat en 4–5 år. På sin gesällvandring kom Carl August till Jönköping där han träffade den sex år äldre Johanna Molin. De återvände till Sigtuna, gifte sig och Carl August började som snickare i Sigtuna 1864, 20 år gammal.

Han var en ung man med sociala klättringsambitioner och ett sätt, på den tiden, att skaffa sig en mer betydande ställning var att skaffa sig en handelsbod. Näringsfrihet hade införts och det stod var och en fritt att bedriva handel och hantverk. 1874 öppnade därför Carl August en liten handelsbod med bostad i samma hus på Stora gatan 39. Bostaden och handelsboden är idag museum. Wilhelm var då fem år gammal och redan mycket förständig. Hemmet och butiken var frekvent besök av Sigtunaborna och Wilhelm måste redan från början ha formats till den mycket utåtriktade person han blev.

Som enda barn var han hänvisad till att i stillhet lyssna och iakttaga de vuxna och med hans ovanliga mottaglighet insöp han därav från början allt från den vuxna omgivningen. Han lärde sig läsa vid 3-års ålder och kunde redan före skolåldern lära sin egen illitterata mor att läsa och skriva, vilket blev av stor vikt för familjens ekonomi, då hon kom att få ta huvudansvaret för handelsboden i praktiken om än inte formellt eftersom maken Carl August blev så upptagen av alla sina göromål som sakförare eller bondadvokat vid stadens rådhusrätt. Han fick också ibland vid vakanser ikläda sig rollen som extra ordinarie rådman och jämte borgmästaren döma i allehanda mål. Uppdraget var mer att betrakta som ett hedersuppdrag och var endast avlönat med avkastningen från en bit rådmansjord i stadens norra utkant på den nuva-

Rådhuset i Sigtuna.

rande idrottsplatsen. Fadern delade med många socialt uppåtsträvande småborgare ett starkt intresse för forntiden och fornsaker i det oscariska Sverige. Wilhelm återkom som vuxen flera gånger till hur fadern hade tagit med honom på vandringar bland de kyrkoruiner som då, i ännu högra grad än idag, präglade staden och satte barnets fantasi i rörelse. Så här har han själv uttryckt saken: ”Mina faders lilla stad har jag att tacka för mitt livs inriktning. På den gamla Mälarstadens klassiska mark, bland dess i min barndom ännu friskt levande sägner växte hos pilten kärleken till två föremål, som skulle fylla hans liv: forntiden och fosterlandet.”

Redan i småskolan skrev Wilhelm uppsatser om stadens stolta forntid. Som 14-åring 1883 fick han en dikt om Sigtuna publicerad i stadens tidning i vilken han besjunger stadens storhetstid, begråter dess nutida förfall och bebådar en kommande ny storhetstid. Hur rätt hade han inte. Wilhelm behöll genom hela föräldrarnas liv en tät kontakt med dem och brevväxlingen kunde periodvis nästan vara daglig t.ex. 1896 då Wilhelm bodde och studerade i Rom ett halvår. Brevväxlingen mellan Wilhelm och hans föräldrar finns bevarad i föreningens arkiv i Göteborg och vore värd ett närmare studium.

Sin starka fosterlandskänsla delade Wilhelm med hela den bildade övre medelklassen i det oscariska Sverige, men i hans fall blev det mycket mer än en känsla. Det manade också den handlingsinriktade Wilhelm till att lägga sin kraft och ande i att samla all världens svenskar. Som de allra flesta människor som lämnar sin ursprungsmiljö biter sig de tidiga intrycken kvar i hjärnan för resten av livet och blir till en evig orubblig urbild. Så också för Wilhelm. Hans urbild av Sigtuna var hans barndoms stad på 1870- och 80-talen. Han lämnade staden redan som 10-åring för fortsatta studier i Stockholm, men tillbringade resten av sitt liv åtminstone en del av sina ferier i barndomens stad. Det lär ha funnits ett

talesätt i staden om att sommaren inte hade kommit till Sigtuna förrän professor Lundström hade anlänt för att vila upp sig några veckor. Vilhelms bild av Sigtuna förblev oförändrad genom hela livet och därför tålde han inga förändringar av stadsbilden. Han tyckte att alla nytillskott i bebyggelsen var en styggelse t.ex. Stadshotellet byggt 1907–09 (idag ett av landets få femstjärniga hotell) liksom ej heller Sigtunastiftelsen byggt 1916–17 och av avgörande betydelse för stadens utveckling under flera decennier framåt. Han vägrade att bese denna vittberömda inrättning. Han skrev 1925 två understreckt-artiklar i Svenska Dagbladet om sin barndoms Sigtuna i vilka han målar upp en bild av staden som liknar den Beskowska sagostaden Lillköping med sin enda lilla gata kantad av små en-vånings trähus målade i pastellfärger.

Det fanns i Vilhelms barndom kanske en 5–6 hus högre än en våning. Hans starka känsla för barndomsstaden kommer tydligt fram också enligt ett referat ur lokaltidningen Sigtunabygden 1928 då Vilhelm är på besök för att hålla föredrag om Riksföreningen på den då nybyggda och ännu välfungerande biografen, som inom parentes ligger närmaste granne med hans barndomshem, han säger då: ”Jag har kommit hit för att hålla föredrag om Riksföreningen för svenskhetens bevarande, men helst av allt skulle jag vilja berätta om min barndoms Sigtuna.” Detta får bli slutpunkten på redogörelsen för Vilhelm Lundström och hans Sigtuna. Vi kan hoppas på att under jubileumsåret 2008 ytterligare bidrag kan lämnas i denna skrift om föreningens grundare och hans vittomfattande verksamhet.

Fred Blomberg
Sigtuna Hembygdsförening
och urinvånare.

Gestaltskapande stereotyper – och kontaktreglerande tomfraser Platta ytor och halkiga metaforer

Man hör dem dagligen på den offentliga scenen, i radio, i TV. Det är inte språkliga grodor, snarare blåmaneter, om jag skall försöka förnya djurmetaforiken. Hala, genomskinliga, kommer ofta i klungor. De färdigmallade uttrycken, de intetsägande tomfraserna, de förnumstiga plattityderna, klichéerna, schablonerna. Självklarheter och redundanta tautologier. Politiker, sportkommentatorer och talespersoner producerar dem som färdigtryckta remsor, för det mesta muntligt. Man tar en näve ur lådan.

Om ordspråk och aforismer är koncentrerad mänsklig erfarenhet, bildmässigt uttryckt, överraskande och smart formulerat, så är klichéer och fraser och mantra det motsatta – språkliga uttryck som tömts på sitt innehåll, som använts så många gånger och blivit så slitna att tanken inte får fäste. De kan bara beskriva en person tvådimensionellt som en pappersdocka och en känsla eller situation som trivial. Men de är frekventa som myggor i Norrland eller FN-resolutioner om mellanöstern.

Vårt avlånga land, sätta Sverige på kartan, bollen är rund, lyfta frågan, med facit i hand, ha is i magen, sitta still i båten, sätta människan i centrum, föra skutan framåt.

Men de finns i text och skrift också – när en manlig (avundsjuk?) deckarförfattare säger att en kvinnlig mycket framgångsrik kollega i facket skriver som Nicke Lill-Troll talar, så är han faktiskt inne på rätt spår. Den moderna deckaren och Chic-lit-litteraturen är full av klichéer, likaväl som min barndoms flickböcker var det. Känslor och relationella beteenden beskrivs ofta med dessa väl gendersonskiljande uttryck:

HON knycker på nacken, sätter näsan i vädret, slår klädsamt ner ögonen, kastar tillbaka håret (långt, blont och lockigt),

ler ett tappert leende, rätar på axlarna, mumlar en ursäkt, viftar bort oron, svänger på höfterna, kvittrar som en lärka, gnistrar med ögonen – med vilka hon också kan titta förstulet eller skjuta blixtrar. (Jag har aldrig lyckats med något av detta)

HAN uppträder ofta med en rynka mellan ögonbrynen, har en liten åder som pulserar i tinningen, har smalnande ögon, är spänd som en stål fjäder, skjuter tillbaka tallriken, säger sammanbitet, liknar ett åskmoln, men har fötterna på jorden.

Inte undra på att mellan dem finns en pinsam tystnad och att obehaget kryper i kroppen.

Hon är fortfarande en yrhätta eller sprakfåle eller arbigga, verkar aldrig ha tagit ett steg från spetskök, porslinsmålnings och dessertuppläggnings, han är i bästa fall prinsen på den vita hästen i denna könskonserverativa triviala schablonisering, fast han framstår i ärlighetens namn som en lynnig surpuppa.

Ett helt annat område och ett annat exempel på ordhalka – jag gjorde inför en remissomgång en sammanfattning av en s.k. strategisk plan och det blev ett helt gäng blåmaneter, sammanfösta av några som borde veta bättre:

Att synliggöra samverka utveckla bevaka öka stimulera stödja förbättra arbeta för använda tillämpa inventera antaga kompetensutveckla diskutera arrangera genomföra påbörja åtgärda högprioritera nyttja verka för överväga pröva uppmuntra erbjuda fortsätta försöka med möten nätanpassade kurser konferenser, behovsanalys inbjudningar forskningsmiljöer rekryteringsarbete deltagande utbildningsinsatser ekonomiskt kunnande kompetenshöjning nätverki hjärtat av samhället interagerande med omvärldens behov såsom varande en inredemokratisk organisation med hög integritet och kopplad till nationella mål.

En kliché är egentligen en grafisk tryckbild i formbar metall – kanske borde man återföra begreppet till sitt ursprungliga bås.

Ulla Berglindh
ulla.berglindh@ped.gu.se

Samspråk med flerspråkiga familjer

Det finns i Sverige ett stort antal unga människor som vuxit upp med flera språk. Hur ser de själva på sina språk och sitt liv med två kulturer? Har det känts berikande eller hade man helst varit utan en sådan uppväxt? Jag fick möjligheten att diskutera detta med Nikolina Oreskovic som läser biologi vid Göteborgs Universitet. Hon kom till Sverige som åttaåring tillsammans med sin familj som var flyktingar från krigets Bosnien. Här nedan kan ni läsa om hennes tankar kring språk, kultur och flerspråkig uppväxt.

Leena Huss

Att utveckla sin flerspråkighet

I Nikolinas familj har man alltid talat serbokroatiska, både före och efter flytten till Sverige. Svenska lärde hon sig under tiden i olika flyktingläger där hon under närmare två års tid fick undervisning i svenska tillsammans med andra flyktingbarn. Hon har inget minne av att hon hade några språksvårigheter när hon senare började i en vanlig svensk skola. Numera känns svenskan klart lättare än serbokroatiskan, fast serbokroatiskan är också mycket viktig.

Nikolina talar engelska flytande, men inte tyska, påpekar hon. Tyska har hon bara läst ett år i skolan, medan engelskan var hennes intresse och hobby redan före flytten från Bosnien. Hon skulle gärna vilja lära sig minst ett språk till, hon är fascinerad av språk, och det är viktigt för henne att lära sig språken ordentligt och att kunna använda dem på ett korrekt sätt. Hon har talat serbokroatiska hemma varje dag, men känner att hon skulle behöva bygga upp sitt ordförråd och lära sig skriva bättre. Sin engelska skulle hon också vilja utveckla, framför allt när det gäller ordförrådet, men mest på grund av praktiska skäl, inte personliga som fallet är med serbokroatiskan. Svenskan känner hon sig så hemma i att hon inte känner behov av att göra något särskilt för att förbättra den. Med de andra språken känner hon att hon måste anstränga sig

Nikolina och hennes syster Katarina under det första året i Sverige.

för att våga använda dem och därför vill hon arbeta lite extra med dem.

Att leva i två kulturer

Nikolina nämner att detta att ha två kulturer som man egentligen inte har full tillgång till ibland kan kännas lite jobbigt. Inte så mycket i språkväg, påpekar hon, utan just kulturellt. Tvåspråkigheten har alltid känts naturlig för henne. Hon har svårt att föreställa sig hur det skulle ha varit att växa upp i en enspråkig miljö, med bara en kultur, och önskar inte heller det.

Nikolina tycker att folk generellt har varit positiva till hennes flerspråkighet men tror att det har berott på att hennes svenska fungerat bra. Hon minns en liten episod från gymnasiet. Hon hade varit frånvarande från en biologilektion när läraren hade talat om språkinläring och berättat att det var möjligt att lära sig ett nytt språk fullständigt om det hände före puberteten. Som exempel hade hon lyft fram Nikolina. Men svenskan ska ha företräde, anser många, och någon enstaka gång har Nikolina känt att folk sett det som lite negativt att hon talar serbokroatiska med sina föräldrar.

När jag frågar Nikolina vad hennes vänner och släktingar i Bosnien tycker om hennes tvåspråkighet svarar hon att hon aldrig har fått några kommentarer om det. I deras värld är det en självklarhet att man kan serbokroatiska, det utgår man ifrån även om personen bor i Sverige. Hemma hos Nikolina har man en avslappnad attityd till språkfrågan. Det är naturligt att tala serbokroatiska med föräldrarna, men Nikolina och hennes lillasyster pratar ofta svenska med varandra och ibland blandar de språken hejvilt. De tar svenska ord och böjer dem på serbokroatiska – ett bra sätt att dryga ut vokabulären! Några stränga order om att hålla sig till serbokroatiskan har inte syskonen fått. Till katten Frank talar de ömsom serbokroatiska, ömsom svenska, beroende på vilka som är närvarande, och mycket riktigt verkar Frank ha blivit tvåspråkig.

Svenskan har även den varit ett viktigt språk i familjen och Nikolina berättar om ett minne från tiden i flyktinglägret. Alla där var säkra på att de skulle återvända hem igen men hennes pappa lånade språkkassetter och böcker i svenska för att lära sig språket. De andra på lägret tyckte att det var konstigt, fast senare visade det sig vara bra. Hennes pappa tyckte att det var helt nödvändigt att lära sig svenska; dels måste man vara aktiv, dels skulle allting bli svårare och otrevligare om man inte förstod språket.

Modersmålsundervisning

Under en period i grundskolan fick Nikolina modersmålsundervisning i serbokroatiska, men hoppade av när det började kännas lite tråkigt. Hon tror att om hon fortsatt att gå till lektionerna hade hon blivit bättre på att skriva serbokroatiska men också att hon hade lärt sig mycket mer om Bosniens historia och kultur vilket modersmålsläraren tog upp på timmarna. Hon känner nu att hon kan alldeles för lite och att hon borde ha fortsatt att delta i modersmålsundervisningen. Eftersom hon inte gjorde det, måste hon ta konsekvenserna och så småningom ta itu med det igen, menar hon.

Viktigt att behålla språken

När vi kommer in på framtiden betonar Nikolina att hon aldrig, aldrig vill förlora sin serbokroatiska. Just nu fungerar den ganska bra och hon är nöjd med den, men så småningom skulle hon gärna lära sig mer. Det viktigaste är att inte glömma bort språket, säger hon, för om språket finns kvar är det lättare att lära sig mer. Hon känner andra som nästan förlorat sitt språk, kanske därför att de så snabbt som möjligt ville bli del av samhället eller att de skändes lite grann för sitt språk. Hon känner också föräldrar som bytte namn på sina barn när de kom till Sverige. För henne känns det både konstigt och sorgligt att tänka sig att man måste suddas ut och ersättas det som varit tidigare i stället för att ha kvar det och lägga till något nytt.

När jag frågar henne vilket språk hon skulle vilja prata med sina egna barn om hon fick några, funderar hon ett litet tag. Sedan säger hon att det kanske skulle kännas lite svårt att tala serbokroatiska, eftersom hon själv talar så mycket svenska. Det skulle också kännas konstigt att prata ett annat språk i en helt svensk omgivning. Däremot skulle hon vilja att barnet lärde sig serbokroatiska hos hennes mamma och pappa, och i den omgivningen skulle också hon vilja tala serbokroatiska med barnet. Hon tycker att det också vore viktigt för barnet att kunna språket när de åkte till Bosnien och hälsade på släkt och vänner. Att kunna serbokroatiska underlättar för båda parterna, man blir helt annorlunda bemött och det blir mycket lättare att ta till sig kulturen, anser hon.

Till slut frågar jag Nikolina vad hon skulle ge för råd till föräldrar som funderar på om de ska tala sina egna språk med barnen. Man ska absolut tala sina egna språk, säger hon, inte ersätta dem med svenska. Det är förstås lättare om man kommer från väst. Till exempel amerikaner har hög status i Sverige och andra anpassar sig efter dem i stället för tvärtom. Det är svårare om man kommer från an-

dra länder som har lägre status – då kan man känna att andra undrar varför man vill tala ett annat språk. Men som föräldrar behöver man inte göra en stor grej av det. Om barnen talar svenska är det ok, det är inte bra om föräldrarna är för stränga när det gäller språket. Vi talar om föräldrar som bytt till svenska för att underlätta för sina barn, och Nikolina berättar att hon ibland känt att det varit lite onaturligt att vara hemma hos en sådan familj. När man är bättre på sitt eget språk men går in för att tala svenska, kan det verka lite konstigt och också hämmande för kommunikationen mellan barnen och föräldrarna. Barnen lär sig svenska ändå, föräldrarna behöver inte lära dem svenska, säger hon och påpekar att hennes serbokroatiska hamnat helt i skuggan av svenskan trots att hon pratat så mycket serbokroatiska hemma. Nikolina berättar om sin lillasyster som var två år vid ankomsten till Sverige. Hon har lärt sig båda språken parallellt även om svenskan dominerar stort. Den övriga omgivningen är viktig, tycker Nikolina. När hon själv kom till Sverige och började i trean blev hon bästa vän med en annan bosnisk flicka som hon alltid talade svenska med – det kändes naturligt i skolomgivningen. Hade däremot hennes egna föräldrar bestämt sig för att tala svenska med varandra och med barnen hade det känts helt onaturligt, nästan löjligt, eftersom de dittills alltid hade pratat serbokroatiska. Inom släkten är det naturliga språket serbokroatiska. Båda språken har sina givna platser och båda behövs, anser Nikolina.

Artiklar till denna spalt välkomnas varmt!
Skriv till Samspråk/Leena Huss,
Källarbäcksvägen 13, SE-75752 Uppsala
eller epost: leena@huss.se

Jamestown upstate New York – ett av fyra nedslag bland svenska immigranter i Amerika

Den 1 oktober 2007 var jag äntligen på väg på min drömmresa. Jag har alltid fascinerats av USA och har gärna velat träffa den släkt, som jag har där. Min hustru var dock inte lika intresserad, vilket gjorde att resan inte blivit av. Som änkeman kunde jag nu planera helt självständigt. Först skulle jag vara tio dagar hos släkten i Jamestown i nordvästra delen av staten New York. Därifrån skulle jag flyga till San Francisco, dels för att träffa min kompis Susan och dels för att turista i staden. Fyra dagar senare skulle jag resa till Philadelphia för att under tre dagar bedriva släktforskning kring de första svenska immigranterna i Nya Sverige samt för att åka runt och titta på minnesmärken om dem. Slutligen skulle jag flyga till Moline i Mellanvästern för att för Göteborgs-Emigrantens räkning delta i en konferens. Jag hade ytterligare två dagar till förfogande här, som jag tänkte fylla med Bishop Hill, Jenny Lind Chapel och Carl Sandburgs födelsehus.

Trots resvanan från mitt yrkesliv, hade jag sovit oroligt på natten före resan. Både Landvetter och Arlanda hade förändrats mot när jag senast åkte, men allt löpte väl. Avgången från Arlanda blev dock 1 ½ timma försenad. Jag var lite orolig för att det skulle bli kort med tid på flygplatsen i Newark, som ligger i New Jersey men i närheten av New York City, och detta besannades. Passagen genom passkontrollen i Newark gick smärtfritt. Mitt bagage var dock bland de sista på bandet. Tullkontrollen löpte snabbt, även om kön var lång. Sedan började det! Kön till säkerhetskontrollen var enorm! Pass och boarding card kontrollerades igen och även skorna skulle tas av för röntgning. Min knäprotes gav utslag, så jag fick vänta en stund på en noggrannare säkerhetskontroll. Trots allt nådde jag utgången i tid. Vad hände då? Vi fick information om att flyget var försenat. Av andra passagerare hörde jag att planet skulle ersättas av ett annat plan, men man visste ännu inte var reservplanet fanns någonstans! Försökte ringa till min släkting på mobilen, men jag fick ingen nätkontakt, trots att jag kollat med operatören i Sverige och fått besked att de skulle fungera i USA. Småmynten låg i resväskan, som jag inte hade tillgång till. Slutligen hittade jag en telefon, som accepterade kreditkort, och ringde till Tammy Arvidson. Fick inget svar men lämnade ett meddelande i röstbrevlådan. En timma försenad kom jag slutligen till Buffalo och möttes av min pappas fyrmänningar Tammy och Tore Arvidson.

Tammy, Norma och Tore Arvidson

Mottagandet var hjärtligt. Vi kände igen varandra från fotona, som vi tidigare utväxlat. Tammy hade inte fått mitt meddelande. Resan med bil till Jamestown tog cirka 1 ½ timma. Väl hemma hos deras mamma Norma, där jag skulle bo, pratade hon och jag en stund och sedan gick vi till sängs vid 22-tiden. Jag hade då varit igång nästan 24 timmar.

Jamestown ligger i grevskapet Chautauqua i staten New York. Staden har en stor koncentration av invånare av svensk och italiensk härkomst. År 2003 bodde här 30 726 personer. Orten grundades 1810, fick officiell bystatus 1827 och blev stad 1886. Staden har varit ett centrum för möbelproduktion och tillverkning av madrasser och kallades en gång "Furniture Capital of the World". Fastän många av dessa industrier har flyttat ifrån området i modern tid, har Jamestown kvar några få stora multinationella tillverkningsindustrier såsom möbeltillverkaren Bush Industries, lagertillverkaren MRC Bearings och fordonskomponenttillverkarna Cummins Inc (motorer), Valeo (Blackstones bilkyllare) och Truck-Lite (belysning). Stadens stora kändisar är skådespelerskan Lucille Ball (1911–1989), naturvetenskaparen och ornitologen Roger Tory Peterson (1908–1996) samt domaren i högsta domstolen Robert H. Jackson (1892–1954), som även var åklagare i Nürnbergrättegången. För oss svenskar, dvs de som är i min ålder, är det väl Lucille Ball och hennes Lucy Show man minns från TV. Jag såg många fina Halloweendekorationer vid husen. Amerikanerna verkar dekorera inför Halloween på samma sätt som inför jul.

Farfars syssling Helge kom till USA först 1949, ditlockad av en släkting. Han gick tyvärr bort år 2003. Hans hustru Norma är född i USA. Hennes pappa var född i USA av svenska föräldrar. De separerade och mor och son återvände till Sverige, för att åter utvandra år 1911. Hennes mamma var född i Sverige och

invandrade 1919. Norma pratar lite svenska, eftersom hennes mor och mor-mor pratade svenska sinsemellan. När hon började skolan pratade hon bara svenska och hade en tuff omställning att där börja tala engelska. Hon ville gärna att jag skulle prata svenska med henne, så vi konverserade på svengelska. Hennes barn kunde ingen svenska. Det blev underbara dagar där jag lärde känna mina släktingar och fick kompletterat min släkttforskning med information och bilder. En kväll samlades hela släkten och vi åt gemensam middag på Viking Lodge vid Chautauqua Lake. Jag hade tur med vädret. Hade packat långärmade skjortor helt i onödan. Där var motsvarande svensk sommarterperatur, runt 27 grader Celsius. Luftfuktigheten 87 % var dock något besvärande. Djurlivet såg jag inte mycket av. På en resa såg vi vildkalkoner och i Normas bakre trädgård såg jag tvättbjörnar och "blue jays" (blåskrika).

Dagarna var fyllda med aktiviteter. En dag åkte Tore och jag västerut till Pittsburgh, Pennsylvania, för att besöka en maskinutställning. Landskapet vi passerade var böljande med lövträd och påminde mycket om Skåne. På vägen hem stannade vi vid en firma som renoverade skrotbilar. Den ägdes av Harold Johnson och hans son Dan. Harold talade lite svenska, men var född i USA. Trots sina 91 år åkte han "roller blades"! Vi språkades vid ett tag, delvis på svenska. Sedan åkte vi upp och tittade på det hus, som hans far hade byggt åt sin familj, när de kom till Amerika från Halland i början av 1900-talet. Familjen Johnson bestod av mor och far, fem systrar samt Harold och en tvillingbror. De två äldsta flickorna var födda i Sverige. Harold och Dan hade för avsikt att bevara och renovera huset. Sin första bilverkstad drev Harold i ett uthus på farmen. En annan dag visade Tore mig runt i maskinverkstaden, där han är delägare. Tammy och jag gjorde en dagsutflykt till Letchworth State Park. Där finns en imponerande klyfta, där floden grävt sig ner. Det mittersta och det övre fallet var lätt åtkomliga för besökare. Vi besökte även Letchworth Crafts and Arts Festival, en marknad med 300 stånd. Tammy och jag åkte även runt i Jamestown och i trakten omkring. Vi besökte bland annat First Lutheran Church och Lucille Balls museum. En kväll blev jag bjuden på Buffalo Chicken Wings, enligt min mening mer en smak av kryddor än ett mål mat. En dag träffade vi Ulla Larsson, som ville träffa "svensken". Hon utvandrade 1956. Vi möttes på det svenska bageriet Ecklofs Bakery. När ägaren, en yngre man, hörde oss tala svenska, kom han fram och talade med oss på svenska. Han hade bott i Sverige

Johnsons stuga från början av 1900-talet.

en tid, men hade nu återvänt med sin svenska hustru. En annan dag strosade vi runt på kyrkogården Lake View Cemetery och såg på släktgravarna, på Lucille Balls grav och andra intressanta gravar. Det var fascinerande att se alla de svenska namnen på gravstenarna. Vid ett annat tillfälle åkte vi till Amishland. Resan tog cirka en timma i ett böljande landskap, där vi också passerade några träsk. Man får inte fotografera Amishfolket, vilket var tråkigt. Amishgårdarna ligger in-sprängda bland "vanligt" folks gårdar. Utöver jordbruk sysslar Amishfolket med att göra ost, snickeriprodukter och trasmattor. Man kan känna igen en Amishfarm genom avsaknaden av elledning och bilar. På gården framför husen står i stället en hästkärva. Vi stannade till vid ett mejeri och köpte ost, som jag sedan åt på frukostmackorna. Därefter åkte vi till ett ställe som sålde möbler och trasmattor. Vi passerade sedan en skola i samband med att den slutade för dagen. Det var fascinerande att se barnen, troligen småskolebarn, vandra barfota i gammalmodiga kläder samt flickorna i hucklen och pojkarna i stråhattar. Några av dem åkte hem i ponnydragna kärror. Den ena hästen var väldigt liten. Det måste ha varit en miniponny.

Fenton History Center.

Jag besökte även biblioteket. Där fanns inga födelse-/vigseluppgifter för hela staten New York, som jag hoppats på. Fick dock hjälp med att hitta en bok om svenskarnas historia på orten, *Saga From The Hills – A History of The Swedes of Jamestown*. Hittade även en annan bok med intervjuer av svenskamerikaner.

Vi besökte också Fenton History Center, som är ett litet lokalmuseum. Intressant nog fanns där ett utställningsrum om svenskarna i Jamestown men ingenting om italienarna. Integrationen var obefintlig de första generationerna. Svenskarna hade bosatt sig på höjderna, en kallades därför Swede's Hill och en annan Snuff Hill, och italienarna nere i dalen. Så sent som på 1950-/1960-talen hölls den andra gruppen utanför "smörjobben" och det sågs inte med blida ögon om man kilade stadigt med en italienare/italienska. De första svenskarna kom till Chandlers Valley i Chautauqua County år 1848 och den första som bosatte sig i Jamestown år 1849 var 16-åriga Charlotte Johnson, vars resekista finns på museet. De flesta av de första svenska bosättarna kom 1851 och 1852. 1860 fanns det omkring 250 svenskar i Jamestown. Skälen till bosättningen i Chautauqua lär ha varit: den vackra naturen; hälsosamt klimat; färskvattentillgång; den gamla och värdefulla skogen; samt jord som kunde ge god skörd när den sköttes rätt.

Det fanns även en utställning på museet om J.P. Danielson Company, grundat 1902 av svenskarna J.P. Danielson och Karl Peterson, som tillverkade en skiftnyckel typ Bahco. Prototyperna lär ha varit från en verktygslåda medtagen från Sverige. Man hör ju ofta om tekniköverföringen från Amerika med återvändande emigranter, men här var det tydligen det omvända förhållandet. 1907 sålde Danielson sin andel av företaget till Peterson, som döpte om firman till Crescent Tool. Företaget expanderade i samband med introduktionen av masstillverkning av bilar och blev synonymt med kvalitetsverktyg. Bland annat levererades en skiftnyckel med varje T-Ford, Charles Lindbergh medförde en Crescent skiftnyckel och tång vid sin Atlantflygning 1927 och under andra världskriget var man leverantör av tusentals verktyg till flygvapnet. Karls son Marvin Peterson sålde 1960 företaget, som idag efter några ägarebyten ingår i Cooper Hand Tools. 2007 firades varumärkets 100-årsjubileum. Någon tillverkning finns inte längre i Jamestown men Karl Petersons imponerande grav kan man återfinna på Lake View Cemetery.

Tyvärr tar allt som är roligt i regel slut. Jag var tvungen att åka vidare till Kalifornien. Minnet av alla öppenhjärtliga och trevliga människor kommer jag alltid att bära med mig. Liksom deras stolthet över sin härkomst. Förhoppningsvis kommer jag en dag att kunna återvända, för utöver den sociala kontakten finns här mer att utforska.

*Text och foto: Ewert Arwidsson
trewetrans@telia.com*

Anna Bonnevier

På Sveriges officiella mötesplats för form och design som Svensk Form driver på Skeppsholmen i Stockholm visades under Stockholm Fashion Week en modedesigner vars namn bör läggas på minnet!

Anna Bonnevier tog sin magisterexamen från Konstfacks textilt utbildning under våren 2007. I hennes processbaserade kläddesign finner man idéer förankrade i modernistisk arkitektur och den sublimes naturen. Formen står i centrum i hennes helsvarta kollektion som för första gången lanserades under det egna varumärket BONNEVIER.

Agenter och distributörer strömmade till, BONNEVIER har tagit klivet från sublim vision hos kreatören till butikens galgar!

*Text: Annika Björkman
Svensk Form
Foto: Olivia Jeczmyk*

Selma Lagerlöf

Den 20 november 1858 föddes en flicka på gården Mårbacka i Värmland. Hon skulle bli känd och hyllad inte bara i de värmländska byarna och skogarna. Hennes namn skulle nå ut över världen och göra vårt land bekant. På den gamla släktgården hade det bott en rad av präster sedan huset byggdes på 1700-talet.

Emellertid visade det sig att den lilla flickan Selma föddes med en sjukdom i ena höftbenet som hindrade henne att röra sig helt fritt. Vid treårsåldern blev hon plötsligt helt berövad möjligheten att förflytta sig. En flicka i byn, Back-Kajsa, utsågs att sköta henne och det ledde till en varm vänskap mellan de båda. Back-Kajsa älskade det lilla barnet och de blev goda vänner. Selma fick all hjälp särskilt med att bäras. Föräldrarna var förtvivlade och arbetade för att betvinga sjukdomen. En dag for hela familjen iväg mot västkustens bad och friska luft. Selma var ett barn som upplevde alla händelser intensivt. Först att åka genom de värmländska skogarna efter två hästar till Karlstad. Sedan att gunga i en båt, som förde henne ända till Göteborg och fortsatt resa till halländska badplatser med sköna bad och sol, allt för Selmas hälsa.

Så småningom kunde hon åter stödja på benet, men hon behövde specialistvård, vilket hon fick i Stockholm. Hon blev sedan bättre, men hon fick leva med sin halta. En svår inre kris drabbade henne, när ungdomarna i byn ordnade en danstillställning och inbjöd alla, men Selma vägrade att närvara. Hennes pappa ville att hon skulle vara som alla de andra och nästan tvingade henne att delta. De sköna pojkarna bjöd upp alla flickorna

Selma 1881. Foto: Anna Ollson, Karlstad.

men inte den halta Selma. För Selma var vägen lång till berömmelse och revansch. Hon fick t o m dansa med kungen, vilket lär ha skett i samband med nobelpriset. Då var dess bättre den sorgen glömd.

Men det fanns en annan sorg som smög sig på henne, medan hon lånade pengar och studerade på Högre lärarinneseminariet i Stockholm. Drömmen att bli lärarinna blev verklighet, då hon fick lärartjänst i Landskrona, en lycklig tid, hon kände att eleverna trivdes med hennes metod att undervisa genom att ständigt berätta i varven mellan tragglandet med rättskrivning och grammatik. Varje lektion blev ett äventyr.

Hon hade en annorlunda och märklig barndom på Mårbacka, som formade hennes framtida liv. Där spelade farmor en stor roll. Hon var fylld av sagor och spännande berättelser från bygden. Efter middagarna samlade hon ofta barnen omkring sig och berättade. Selma var det barn som alltid satt stilla intensivt lyssnande och bevarande allt hon hade hört.

Hon älskade sin pappa, alltid glad, han som tog sig tid att leka och skratta med barnen. När han var hemma rådde alltid en munter stämning. Ingen kunde tro, att katastrofen närmade sig, då gården inte sköttes och skulderna till sist inte kunde betalas. Nu drabbades dessutom pappa av sjukdom. Selma hade fått uppfattningen att om man läste hela bibeln så skulle pappa bli frisk igen. Det gjorde hon också, men pappa dog. Sorgen och saknaden var stor. Gården måste säljas med djur och inventarier, en svår tid för Selma. Hennes tankar kretsade kring möjligheterna att köpa tillbaka gården, men hennes lön räckte inte långt. En annan sak funderade hon mycket på, medan hon läste tidens författare: Anna Maria Lenngren, Zacharias Topelius, Snoilsky m fl. Hon längtade efter att skriva, men inte ville väl folk läsa om händelser i deras gamla bygd. Men vid den tiden fick hon se en annons om en skrivartävling och hon satte sig ner och skrev om den tokige prästen som blivit avsatt och vars levnadsöde var känt i hela Värmland. Hon sände iväg ett litet avsnitt av det som sedan skulle bli Gösta Berlings saga och vann första pris. Nu blev hon känd och fick ett starkt självförtroende. Och när hela romanen kom, blev hon t o m världsberömd.

Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige

Selma ville också skriva något för barnen, och när hon fick uppmaningen skrev hon boken om pysslingen som flög över hela Sveriges land, sittande på gåsakarlens rygg. Boken blev en enorm framgång och lästes över hela världen. I

Sverige blev den en flitigt använd läsebok, ty från luften såg pysslingen små ruutor, det var landskap efter landskap, och han upplevde många äventyr på marken, då gåsflocken sökte nattplats, alltid i säkerhet för den listige räven.

Selma 1906. Foto: A. Blomberg, Stockholm.

Selma hedrades på många sätt. Hon blev hedersdoktor vid Uppsala universitet. Hon var den första kvinnan som fick säte i Svenska Akademien och slutligen fick hon också nobelpriset, år 1909. Hennes största olycka i livet var förlusten av Mårbacka, hennes barndomshem från vilket allt hade sitt ursprung. Nu kunde det åter komma i familjens ägo. Hon köpte tillbaka hela gården med åkrar och byggnader. Hon kanske var lyckligast över att modern ännu levde och kunde återkomma till sitt gamla hem. Mårbacka blev också ett besöksmål för människor från alla väderstreck.

Mårbacka. Foto: Joel Torsson.

Det fanns ingen karl på gården med bondens kunskaper. Hon administrerade gården själv. Hon började med att skaffa hästar, sedan köpte hon kor och alla de djur som brukade finnas på en gård på den tiden. Hon anställde tjänstefolk, som hon skötte om väl. Hon ordnade ofta fes-

ter för gårdens folk. Och det hände aldrig att någon blev avskedad. Emellan varven tog hon själv emot besöksgrupper och berättade om sitt älskade barndomshem och författarskapet.

Selmas fortsatta författarskap

I Nås socken i Dalarna blev intresset för Jerusalem så starkt att församlingen beslutade flytta dit. Selma studerade denna ovanliga händelse, reste till församlingen i Israel och skrev romanen Jerusalem som handlade om Ingemarssonernas öden.

Sedan kom Körtkarlen som senare blev en uppskattad film. Därefter följde den märkliga historien om Kejsaren av Portugalien, ett familjedrama som får anses tillhöra höjdpunkterna i hennes författarskap. Det handlar om en fattig människa, Jan i Skrolycka, vars liv saknade glädje ända tills en dotter föddes och allt blev ljusst. När barnmorskan lade barnet i hans famn hoppade hjärtat på honom, värre än när han klättrade i berg. Han lyfte fram sin dotter till dopet, följde henne till skolan, deltog vid konfirmationen och var den stolte fadern. Sedan blev hon vuxen och reste till Stockholm. Hon sände plötsligt hem 200 kronor, 100 kronor skulle gå till stugtomten och 100 till handelsman i Bro. Modern visste varifrån pengarna kom. Jan gick och väntade i dagar och år att hon skulle komma hem. Jan fick veta att Klara-Gulla gick klädd i siden och, av den ondskefulle Agrippa Prästberg vad hela socknen redan vet, att flickan är en...- Här skriver Selma Lagerlöf inte ut ordet. "Det var ett så fult ord, att Jan aldrig ville upprepa det, inte ens i sina tankar". Fel har du Greppa Prästberg! Klara-Gulla går klädd i siden, men det är inte som du säger. Hon är kej-

sarinna av Portugalien och en dag skall hon komma tillbaka med stor makt och härlighet. "Med guldkrona på huvudet och sju konungar som ska bära hennes mantel". Så får alla veta: han är i själva verket inte längre Jan – torpare i Skrolycka. Nej han är kejsar Johannes av Portugalien. Från denna dag går han klädd i kaskett, med guldstjärnor på bröstet och stav i handen. Folket hade förstått sammanhanget och spelade med, gratulerade och uttryckte sin beundran.

Selma Lagerlöf har skrivit en roman, där sockenoriginalet Jan Nilsson är huvudperson. Han utsätts för spott och spe, men man kan säga, att Selma Lagerlöf ger honom upprättelse.

Selma 1923. Foto: Ateljé Jaeger, Stockholm.

Herr Arnes penningar

Selma hade en bror som var provinsiallä-

kare med placering i Kungälv. Dit reste Selma ofta i sommartid under 1880-talet. Hon fick då delta i ett intensivt umgängesliv. Bland annat deltog hon ofta i bjudningar på Kastellegården vid Nordre älv. Där träffade hon arkeologen Wilhelm Berg som höll på med utgrävningar i området. Selma blev intresserad och deltog, men framför allt fick hon del av de många berättelser som alla här i området kände till. Sålunda hörde hon talas om drottning Sigrid Storråda och kung Olav Tryggvasson som stämt möte här för att ingå förlovning, och andra historier. Med detta underlag skrev hon boken Drottningar i Kongahälla.

Hon fick också höra om ett rånmord som ägde rum på prästgården i Solberga en gång på 1500-talet. Hon trängde in i historien och skrev sedan romanen Herr Arnes penningar, som bygger på en verklig händelse, tillräckligt dramatisk för att leva ända till vår tid.

Det var vinter. Ett skotskt fartyg låg infruset i närheten av Marstrand. Besättningen hade inte mycket att syssla med utan drev omkring efter kusten och spejade efter våren som skulle ge dem friheten tillbaka, att sätta segel. Under samtal med befolkningen fick de höra talas om prästen i Solberga som var rikast i landet och som förvarade sin förmögenhet i en kista i hemmet. En mörk kväll trängde de sig in och mördade samtliga i hemmet utom en liten flicka som lyckades gömma sig. Denna historia innehåller stor dramatik liksom många av hennes romaner. Den har spelats som opera, medan många andra berättelser blivit film, de flesta under regi av Victor Sjöström.

F. rektorn och författaren
Folke Eriksson

Sverige forever

Marta i bröllopsstass. Foto: okänd.

När började det? Svårt att säga. Men det började med en bok, med en saga. Det var en kärlek från första ögonkastet! När jag och min storasyster var ganska små, kanske 6 och 7 år, läste mamma för oss *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige* och *Alla vi barn i Bullerbyn*. Filmen om Emil från Småland var också populär. Eller kanske började min kärlek till Sverige med min första bok, som jag hade läst själv från början till slut då jag var 7 år gammal? Det var *Ronja Rövardotter*, min favorit...

Jag kommer från en pytteliten by i södra Polen, 10 hus, en bäck, smal grusväg. Den ligger i en mysig dal, nästan mitt i skogen. Det var nästan som i Bullerbyn – lång till skolan, bara jag, min storasyster, våra två bästa kompisar, och våra vilda

lekar. Eller som i historien om Ronja Rövardotter – djupa skogar, långa vandringar, hårda vintrar i verkligheten, och vildvittror och grådvägar i vår fantasi. Skandinavien har alltid på något sätt varit närvarande i mitt liv.

Hur kom det sig att jag började studera svensk filologi vid Europas näst äldsta universitet? Av en slump. Jag var ganska osäker vem jag skulle vilja bli när jag blev stor. Det blev svensk filologi bara därför att det lät intressant och jag tyckte att det var en rolig grej att tala ett språk som ingen annan i bekantskapskretsen kan. Svenska var tänkt som ett väntrum från början. Så att jag skulle kunna få se ”den stora världen” och möjligheterna den ger mig innan jag valde ”riktiga” studier. På skoj. För att inte sitta hemma och fila naglarna.

Det gick ganska fort. Efter tre–fyra terminer fick vi en del föreläsningar på svenska. Vi läste svenska klassiker – från medeltiden till nutida verk. Språkvetenskap och språkhistoria. Litteraturvetenskap och litteraturhistoria. Svensk geografi. Historia. Beskrivande grammatik. Och praktisk svenska, många långa timmar i veckan, med olika lärare och en lektor med svenska som modersmål. Under fem års studier fick var och en från vår grupp minst en möjlighet att resa till Sverige – till en folkhögskola – tack vare Svenska Institutet eller Riksföreningen Sverigekontakt. Minst en sommarkurs. Hade man tur fick man ett stipendium och kunde läsa en eller två terminer på en folkhögskola.

Min första resa till Sverige tog två dagar: först med tåg från Krakow till Gdansk. Nio timmar. Färjan till Nynäshamn – 17 timmar. Tåg till Östersund – minns inte hur länge det tog, men när jag till slut hamnade i Ås, på Birka folkhögskola, var jag helt slut. Det var en fem veckors sommarkurs. Vi var en blandning av kulturer och nationaliteter. Där fanns folk från Ryssland, Spanien, Kanada, Serbien, Tyskland, Polen, Belgien, Holland, och vårt gemensamma språk blev svenska. Det var en otrolig upplevelse. När jag ett år senare fick åka till Sigtuna folkhögskola, kunde jag återuppleva denna underbara känsla. Då läste jag en termin tillsammans med en japanska, två kineser, en ungerska, en ryska och några svenskar förstas. Ibland undrade jag om det var svenska jag hade lärt mig eller kanske fick olika brytningar på köpet!

Jag tror att denna tid i Sigtuna var en vändpunkt i mitt liv. Jag förstod att svenska inte bara var ”ett väntrum” före det ”riktiga livet” utan att just detta språk och denna kultur hade blivit en väsentlig del av mitt liv. Och att jag hade blivit en del av Sverige.

I Polen avslutas universitetsstudier med en s.k. magisterexamen. Man skriver en uppsats på ca 100 sidor och sedan försvarar man den. Mitt magisterarbete var på svenska och handlade om postmodernismen. Jag var färdig med mina studier 2003, då 23 år gammal. Redan under det sista året på universitetet började jag undervisa i svenska på en liten språkskola i Krakow. Då var det svenska språket inte lika populärt som det är nu, och inte lika många språkskolor erbjöd sina studenter svensk undervisning. Varför läste folk svenska? En del därför att det var roligt och nytt. Andra hade familjer och vänner i Sverige. Några läste en termin eller två på en högskola i Sverige, fick lära sig lite svenska och ville fortsätta. I denna grupp var det mest studenter från Handelsakademin. Den yngsta elev jag har haft var 13, den äldsta nästan 70.

När jag hade jobbat ett år som lärare, åkte jag och min sambo till Göteborg. Han fick ett stipendium på Sahlgrenska och jag ville bara passa på och åka till Sverige... tre månader – det visade sig att tre månader var en för kort tid att hyra en lägenhet och att få ett jobb. De första två veckorna bodde vi hos min gamle lärares kompis i Västra Frölunda. Jag skulle söka bostad och jobb under tiden. Det gick bättre med jobbet än bostaden – jag fick en timanställning på ett jättemysigt hotell i centrum, stadens äldsta. Det blev städning, ingenting inspirerande, men med tanke på att jag bara skulle stanna tre månader kunde jag inte drömma om något bättre. Till slut hittade jag också ett rum till ett rimligt pris på ett vandrarhem i Torrekulla, några kilometer syd om Göteborg. Ingen höjdare, men i vacker omgivning, lugnt område, och trevlig personal. På fritiden gjorde vi korta utflykter till södra skärgården eller till inlandet.

Ett år senare kom vi igen till Göteborg, den här gången fick min sambo ett års stipendium på samma ställe. Jag hade redan börjat doktorandutbildning i Polen, och vistelsen i Sverige skulle vara en del av det. Jag fick nämligen en plats på kursen i isländska för nybörjare på Göteborgs universitet. Men... kursen började i augusti och jag kom sista veckan i september. Jag fick först läsa på distans och sedan avsluta kursen med hela gruppen. Den slutade redan i november med en examen, som gick oväntat bra. Det gick så pass bra att kursledaren tillät mig att ansluta mig till nästa nivågrupp, isländska 2. Jag var överlycklig!

Vi hittade en liten lägenhet på vår ”drömö” – Köpstadsö i södra skärgården. Redan året innan, när vi gjorde en utflykt till skärgården och gick i land på denna ö, tyckte vi att det var den vackraste, mysigaste och mest hemlighetsfulla ö i hela

området. Och att det skulle vara underbart att få bo där. Helt omöjligt. Men drömmar går ibland i uppfyllelse...

Vi spenderade alla våra sparpengar på resor: kort besök på Åland, påsken på Kebnekaise fjällstation, första veckan i maj i norska fjällen och fjordarna, allt för att se så mycket som möjligt av den vackra Skandinavien! Marta och Kubas underbara resa genom Norden... Året gick så fort...

Eftersom jag inte hade jobbat så mycket i Sverige tidigare, fick jag inga studiemedel och var tvungen att försörja mig själv. Jag började på samma hotell som året innan, men blev snart ganska trött på jobbet, trots den snälla och hjälpsamma personalen och den goda stämningen. Det visade sig att det inte alls var lätt att få ett bättre jobb! Min polska universitetsutbildning, trots att den hade godkänts av Högskoleverket, betydde inte så mycket för den potentiella arbetsgivaren.

Jag är fortfarande förtjust i den svenska arbetsförmedlingen. Hemma i Polen skulle jag aldrig kunnat drömma om sådan hjälp och stöd i jobbsökandet. Men det tar tid och jag ville byta jobb så fort som möjligt, så jag skickade ansökan hit och dit, gick på en jobbmässa, sökte annonser på nätet och i tidningar. Jag sökte allt, bortsett från min bakgrund. Till slut fick jag svar från äldreomsorgsavdelningen i Västra Frölunda. Jag kunde börja omgående!

Den första månaden var väldigt jobbig. Jag gick med kvällspatrullen, och alla som har gjort det förstår säkert vad jag menar. Man måste göra mycket på en kort tid. Man kunde inte ägna för mycket tid åt en vårdtagare för då hade man för lite tid för den nästa. Stressigt. Jobbigt att se allt lidande. Men man vänjer sig. Lär sig från sina patienter. De vänjer sig också. Blir glada när de ser en. Det var en bra och lärorik upplevelse. Jag tänker ofta på mina vårdtagare och arbetskamrater.

Tillbaka till verkligheten. Polen. Arbetslöshet. Man får inga pengar som doktorand. Ingen anställning på universitetet, inte på min fakultet i alla fall. Hopplöshet. Var ska jag söka jobb? Bli egenföretagare, starta egen språkskola? Svårt. Men jag hade tur. Nästan samtidigt fick jag ett arbete på en språkskola där jag redan hade jobbat tidigare och på en finansavdelning på ett företag i Krakow. Så det har gått ganska bra för mig. Men... Jag känner mig kluven. Å ena sidan lyckligt att vara nära familjen och kompisarna, å andra... jag känner att det ”riktiga livet” har jag lämnat på Kössö, som ”vår ö” kallas av öborna.

Marta Rey
mrey@tlen.pl

Svenskheten i Misiones och Sydbrasilien

Lagom till 1:a Advent 2007 återvände min man och jag efter ett längre besök i Misiones, Argentina med korta avstickare in till Rio Grande do Sul, Brasilien och de båda f.d. svenskbyarna Santo Angelo och Ijuí. Att göra återbesök innebär alltid nya intryck och spännande möten med svenskättlingar.

Oberá, Misiones – väl värt en mässa

Intressant är att reseföretagen numera erbjuder rundresor till ett flertal sydamerikanska länder och att de börjat göra *en dags* stopp i Oberá, Misiones, svenskstaden framför andra, på dit- eller återresa från Iguazú-fallen 25 mil därifrån. Då får de se den svenska parken i Villa Svea, den svenska kyrkogården, Instituto Carlos Linneo och serveras mat i Casa Nordica i Nationernas park, Oberá, allt i rasande fart! Många turister hade tidigare ingen vetskap om svenskkolonin. Att studera den, dess historia och nutida svenskhet är väl värt en längre vistelse. Sådana arrangeras av Föreningen Misiones Vänner, den senaste i okt.-nov. 2007.

Svenska språket är fortfarande levande i Misiones hos ett hundratal ättlingar i andra och tredje generationen som vuxit upp med svenska som hemspråk. Det lever under starkt tryck från majoritetsspråket och innehåller bl.a. spanska inlån som "försvenskats" (se Flodell, G. *Misiones-svenska*. Uppsala 1986). Underlagsmaterialet utgjordes av inspelningar i Misiones och Sydbrasilien med svenskar och svenskättlingar 1968 – 1973, arkiverade som serien ULMA Arg 1-71 på nuvarande SOFI:s Dialekt- och Folkminnesavdelning i Uppsala.

Till dessa inspelningar har jag i dagarna haft anledning att återvända, då de innehåller en rad värdefulla personuppgifter. Svenskättlingarnas kunskap om förfäderna varierar, minst vet de om utvandringsorsaken. Den nämndes sannolikt inte i barnens närvaro och förblevade med tiden inför deras då aktuella utmaningar.

Misioneskolonins bakgrund

Misioneskolonin har uppkommit som sekundärt utvandringsmål för de s.k. Brasiliefararna 1890–91 och 1909–11. Deras tidigare anhalter under sin "exodus" hade varit Caxias, Guarani das Missões och San Antonio da Patrulha i Rio Grande do Sul för den första kontingenten och likaså Guarani jämte Erechim för den andra. År 1912 gjorde ministerresidenten i Buenos Aires, Axel Paulin en rekognosceringsresa i Guarani och Erechim för att på ort och ställe studera de av över- svämningar, missväxt och dödsfall drab-

bade svenska emigranterna, av vilka huvuddelen utvandrat från Kiruna och malmfälten. Detta resulterade i repatriering av ca 600 personer från den senare kontingenten som officiellt omfattat 700 personer. (I själva verket torde den ha uppgått till över 1000 personer, enligt Paulin.) Av denna skara sökte sig senare ett 30-tal kvarvarande familjer in på argentinskt område till Misiones.

Om de repatrierade svenskarna kan man läsa i UD:s dossier på Riksarkivet. Före återvändandet fick de underteckna en s.k. förklaring och notera data över sina familjemedlemmar och de motgångar de genomgått, varpå en skrivelse med besked om båttransport upprättades. Förklaringarna utformades ganska formelartat. Idag lever inte någon av dessa utvandrare och det har säkerligen varit ett svart kapitel i deras historia, något som de helst velat glömma. Dokumentation kan man dock finna i *Norrbottnen 1976–77* (Luleå 1979).

Kommer man något 100-årsminne att firas av dem här hemma?

Brasilianare söker sina rötter

Det svenska folkdanslaget i Ijuí.

Idag börjar också de europeiska ättlingarna i Rio Grande do Sul att söka sina rötter. Bevis för detta utgör de register som publicerats i samarbete med det historiska arkivet i Porto Alegre. År 2004 utgav de *Povoadores da Colonia Guarani 1891–1922*, vilket jag nämnt i en tidigare artikel (nr 1, 2006). Bland registrets ca 20.000 inflyttade personer av 15 olika nationaliteter återfinns ca 1300 svenskar och något hundratal finnar. Tyvärr är många av såväl person- som familjenamnen felstavade, rentav förvrängda och ibland är inte heller nationalitetsangivelsen korrekt, men här finns bevis för att de verkligen anlät med datum och år. Jämför man med svenska emigrantregister saknas en hel del barn. De hade alltså dött under resans gång. Vidare har det tillkommit personer som aldrig tagit ut något s.k. flyttningsbetyg hemifrån.

Caxias – en första anhalt 1890

Om Caxias-svenskarna har vi hittills inte

vetat särskilt mycket. År 2005 utkom svenskättlingen Vilma Bohm Tascas *A Terra Onde Corre Leite e Mel* (Landet som flödar av mjölk och honung). Här nämns att ett 50-tal svenska familjer, utvandrade 1890, passerat revy för att året därpå eller senare bosätta sig i Guarani eller andra orter. Jag hoppas kunna erhålla en lista över dem. Kolonichefen i Caxias var svensk och hette Tufvesson, senare avflyttad till Guarani, där han skulle grunda *Nova Suecia*. Tyvärr avstattes han 1893. Bohms skrift behandlar endast 5 familjer som stannat kvar i Colonia Antonio Prado, vid Rio das Antas i nuvarande Bento Gonçalves: Bohm, Hellström, Nilsson, Sundström och Westerland. Hon har byggt sin framställning på dokument och muntlig information om de olika familjerna. År 1915 sades den kolonin endast innehålla 17 svenskar, oftast ingifta i italienska familjer.

I ett tidigare skede lär många av svenskarna ha sökt sig till delstatens huvudstad Porto Alegre för arbete. År 1920 fanns där ett hundratal (Friborg 1988), men de har sannolikt assimilerats ganska snart i den urbana miljön. En nybildad skandinavisk förening besökte jag 1997, men den lär ha upphört med aktiviteter eftersom ordföranden Margareta Berg återvänt till Sverige.

Besök i Ijuí och Santo Angelo

Andra f.d. svenskbyar i det inre av Rio Grande do Sul är Santo Angelo och Ijuí. Eftersom de juridiskt inte tillhörde Guarani-området finns inte de svenskarna i registret. I november 2007 fick vi möjlighet att för första gången besöka båda orterna och träffa svenskättlingar.

I Ijuí, idag en universitetsstad med ca 80.000 invånare i hela municipiet, har de svenskättade bildat sin egen kulturförening och uppfört ett klubbhus i "Nationernas park", under ledning av bl.a. Bertil Hammarström. Den blomstrande staden är idag omgiven av böljande vetefält, av den ursprungliga urskogen ser man bara några få träd.

Vi var inbjudna till Ijuí tillsammans med Leonardo Andersson, den svenske honorärkonsuln i Oberá. Under ett par dagar fick vi tillfälle att dels studera gamla dokument och foton hemma hos Maria Edy Duarte Muxfeldt, vars mor Antonina Nilsson (1896–1969) tillhört "Skåning-Nilssons" legendariska familj i det närbelägna Guarani, dels träffa en stor skara svenskättlingar. Dagen därpå, en nationell helgdag, stundade en äkta brasiliansk grillfest i det svenska klubbhuset. Flertalet av de närvarande visade sig heta Hammarström, några Hedlund och någon Persson. Svenskan verkade vara ett glömt språk, men ett par äldre damer närmade sig mig och ville be-

”Gud som haver” som de hade lärt sig av de gamla Hammarströms, utvandrade från Sundsvall 1891. Den enda svensktalande i föreningen är f.ö. missionärsdottern Marina Beckmann (gift med en ättling till trädgårdsmästaren Oskar Beckman, utvandrad från Östergötland 1891). Hon har ett antal elever i svenska men saknade adekvata läromedel. Det problemet löstes genom en gåvosändning från Svenska Institutet före jul. Just nu pågår ingen undervisning, eftersom de har sommarlov fram till i mars. En annan aktivitet är svensk folkdans, ledd av en lettlandare. Om sanningen ska fram kände jag inte riktigt igen koreografin, men ungdomarnas entusiasm var det inget fel på. De fick alla festdeltagarna att röra på benen!

Helena Pettersson – den sista svensktalande.

Tillbaka till Misiones

I Oberá fortsätter svenskättlingarna månatligen att samlas i Svenska Cirkeln för att få tillfälle att bruka sin fäderneärvda svenska. Den har fått ett betydelsefullt tillskott i och med att en rikssvensk familj inflyttat. Instituto Carlos Linneo, vägg i vägg med den lutherska kyrkan, invigd 1956, har idag 1500 elever, alltifrån Kindergarten till högskola, där bl.a. lärare i engelska och gymnastik utbildas. Här undervisas också barn och vuxna i svenska. Skolan har haft flera Linné-evenemang under jubileumsåret 2007. Och deras Aula Magna, kallad ”Sven Arne Flodell” blev äntligen invigd i september 2007, under densammes och Uppsala Dragspelsklubbs närvaro. Inredningen har finansierats med svenska medel, insamlade av Föreningen Misiones Vänner. Det vackra golvet är gjort av *anchico*, ett lokalt träslag.

I Oberá dansas också svensk folkdans som där upplevs som exotisk. Drygt ett hundratal barn, ungdomar, t.o.m. seniorer leds entusiastiskt av läraren Hugo Viera. Han har sedan länge varit värd en Sverigeresa och kommer hit i maj-juni 2008 bl.a. för att delta i nationaldagsfirandet på Skansen och närvara vid folkdansgruppers övningar. Föreningen Misiones Vänner har bekostat hans resa.

Sedan en rad svenskar efter år 1900 lämnat Brasilien för Argentina och kor-

sat Uruguay-floden blev Bonpland deras första anhalt. Här hade ett hundratal finlandssvenskar under ledning av Arthur Thesleff slagit sig ned år 1906 och orten torde på den tiden ha sjudit av liv och rörelse. Men svenskarna sökte bättre jordmån, visa av sina erfarenheter, och koloniserade från 1912 området Yerbal Viejo, nuvarande Oberá, där de anlade sin by, *Villa Svea*, idag förort till staden. Här finns Svea-parken, förklarad för historiskt minnesmärke och såvitt jag vet Argentinas enda svenska kyrkogård *Cementerio Sueco*. (I Porto Lucena vid Uruguay-floden i Brasilien, tillhörande dåtida Guaranikolonin, blev den svenska emigrantkyrkogården förklarad för historiskt minnesmärke 2005, se artikeln i nr 1, 2006.)

Besök i Bonpland

Idag är Bonpland en glömd avkrok, men år 2006 firades 100-årsminnet av den finländska emigrationen. I byn Caa-Yari står monumentalt ett cementerat skepp ”Linnea” i byns mitt. Med det lämnade nämligen den Thesleffska expeditionen Helsingfors hamn för vidare öden som inte blev så lysande. Majoriteten av finlandssvenskarna återvände hem 1917, och de som blev kvar integrerade sig i *Colonia Finlandesa*, idag en avfolkad

koloni. Den kände vi väl till och hade besökt många gånger på knaggliga lervägar på 70-talet, men till Bonpland hade vi aldrig stört kosan tidigare. Ärendet var egentligen att besöka deras personregister som började föras 1907. Det är inrymt i en liten träkåk, annex till Municipalidad (Magistraten), under allt annat än optimala förvaringsförhållanden. ”Tjänstekvinnan” var barsk och avog men lovade att svara på mina kommande frågor per brev. Vi frågade också efter ortens svenskättlingar och fick tips på 90-åriga Helena Pettersson, vars far utvandrat från Kungsholmen, Stockholm år 1891. På vår fråga om hon kunde tala svenska svarade hon: ”Det var länge sen”. Hon är förmodligen den sista, nu levande svensktalande personen i Bonpland. Därmed sluts cirkeln och jag avslutar min odysse i tid och rum för denna gång.

Alla insamlade upplysningar om de svenska emigranterna har jag sammanställt till ett register som jag hoppas kunna ge ut 2009 i tryckt form. Om någon läsare har frågor beträffande anhöriga som utvandrat går det bra att höra av sig. Likaså ombeds hugade resenärer att göra en intresseanmälan under e-postadress: saflodell@telia.com

Gunvor Flodell

Svenskundervisning i Vitebsk

Vitryssland

Man behöver inte vara alltför fantasifull för att betrakta Vitryssland som nära nog ett grannland till Sverige. Ändå är det många svenskar som tycker att Vitryssland låter mycket avlägset och som knappt ens kan placera in det på en Euro-

pakarta; jo, det är faktiskt där landet hör hemma. Vitryssland gränsar mot Litauen och Lettland i norr, Polen i väster, Ryssland i öster och Ukraina i söder. Landet har genom historien drabbats hårt av krig och prövningar. Här har såväl vikingar

som karoliner härjat och Vitryssland var ett av de länder som drabbades hårdast under andra världskriget och – före, under och efter detta krig – av den förödande kommunismen. Även om förändringarna kan tyckas gå långsammare här än i

många av de övriga f.d. Sovjetrepublikerna kan man som frekvent östeuroparens när märka förändringar, mestadels att betrakta som framsteg, från den ena gången till den andra. Ett exempel på att den vitryska utvecklingen faktiskt på många sätt liknar grannarna Ryssland och Ukraina är det ökande intresset för kyrkan, vilket har lett till att man, precis som i Ryssland ser talrika kyrkbyggen runt om i landet.

Mark Chagalls hemstad

Chagalls barndomshem till höger.

Vitryssland är alltså för många svenskar, än idag mer än 15 år efter Glasnost och Perestrojka, en vit fläck på kartan. Hur många vet egentligen att den världsberömda konstnären Mark Chagall kom från Vitebsk och att många av de motiv som människor i hela världen känner till och beundrar faktiskt är avbildningar av konstnärens hem och kvarter i den vitryska staden? Hans föräldrahem står kvar än idag och är nu ett museum väl värt ett besök. Fadern drev handelsbod och man känner igen det lilla tegelhuset från åtskilliga av Chagalls målningar, akvareller och litografier. Vitebsk var länge en stad som i mångt och mycket präglades av den judiska kultur som Chagall, hans familj och grannar var delar av. Den kulturen ser man inte mycket till i dagens Vitebsk.

Att Vitryssland och Vitebsk är okänt i omvärlden är en sak men Chagall har fram till helt nyligen egentligen inte varit speciellt känd i Vitebsk heller. För många vitebskbor är det nog fortfarande den sovjetiske målaren Savitskij som är stadens store konstnärsson, men det är uppenbart att man alltmer har börjat upptäcka det renommé som Marc Chagall har i världen.

Svenska språket i Spass regi

Det kanske inte är allom bekant att svenska språket studeras av åtskilliga tusen människor utanför Sveriges gränser. Många tusen av dessa studerar svenska på skolor och universitet runt om i världen men det finns också rena frivilligorganisationer som engagerar sig och bedriver svenskundervisning utan någon annan drivkraft än ren och skär idealism. En sådan organisation är kulturföreningen Spass i Vitebsk i östra Vitryssland.

Viktor bland svenskstuderande Spass-medlemmar.

Jag gjorde för några månader sedan ett återbesök hos dessa entusiaster huvudsakligen i avsikt att bistå dem med ett antal ideella gästföreläsningar. Att det var två och ett halvt år sedan jag senast var i Vitebsk föregående gång kändes svårt att förstå, men så förhöll det sig. Det var emellertid ett kärt återseende. Entusiasterna i kulturföreningen Spass håller oförtrutet sin verksamhet igång under ledning av den oförtröttlige och entusiastmerande ordföranden Natallia Auchynnikava. Spass är alltså en ideell förening som helt bygger på medlemmarnas egen entusiasm och arbetsinsatser. Samtliga medlemmar har således heltidssysselsättning på annat håll, de äldre medlemmarna inom yrkeslivet, företrädesvis inom akademiska yrken sådana som lärare, både i skola och akademi, kulturarbetare, psykologer och flera andra; de yngre medlemmarna är över lag studenter vid universitetet i Vitebsk.

Spass huserar i samma lokaler som de har gjort under några års tid och när vi denna gång per bil skulle leta oss dit förklarade jag för min infödda resekamrat, Olga Rizmakova som förestår det svenska centret i Minsk, att Spass lokal ligger inne i en bank (jo, faktiskt!) vid Segerplatsen i centrala Vitebsk. Jag kände givetvis igen huset och vi började leta, men döm om vår förvåning när där inte fanns någon bank! Det visade sig emellertid att det som tidigare var en bank nu var en möbelaffär, så i dagsläget huserar Spass alltså inne i en möbelaffär, vilket inte medför några problem när affären är öppen, men när den är stängd krävs det en del pyssel eftersom alla medlemmar naturligtvis inte har tillgång till alla nycklar.

Kulturföreningen Spass bedriver verksamhet på en mängd olika områden. Svenska är inte det enda språk som föreningen är intresserad av men det finns alltså ett tjugotal medlemmar som studerar svenska i Spass regi och vid mitt senaste besök i Vitebsk stiftade jag bekantskap med ungefär hälften av dessa. Många av dem som studerar svenska i Spass regi är studenter vid universitetet, som hittills inte har velat sanktionera svenskundervisning. Andra är yrkesverksamma. Bland de svenskstuderande

jag träffade fanns bl.a. sjuksköterskor, läkare och lärare. Trots att ingen av dessa har studerat svenska länge, ingen längre än ett år, kan de förvånansvärt mycket svenska. Deras förutsättningar torde onekligen kunna beskrivas som mindre gynnsamma, men med den engagerade lärarinnan Tatsiana Sinita och en stark vilja kommer man uppenbarligen långt. När jag hörde hur länge de hade studerat svenska var jag beredd på en betydligt mer begränsad kommunikationsförmåga än den jag mötte. Jag höll ett antal lektioner i sådant som jag bedömde skulle kunna vara nyttigt för dem att få av en infödd svensklärare och jag får innerligt hoppas att de hade nytta av mina pedagogiska nedslag, men det rådde ingen tvekan om att de redan var bekanta med många av det svenska språkets – framför allt uttalsmässiga – fallgropar som jag behandlade. Jag blev mycket väl emottagen och deras entusiasm var heller inget att ta miste på och jag lovade att det inte skall dröja två och ett halvt år innan jag kommer tillbaka till Spass.

Vikingar och svenskstuderande skolbarn

Tatsiana i sin vackra trädgård.

Spass intresse för svenska tycks ha smittat, om inte universitetet, så åtminstone Gymnasium nummer 2 och skola nummer 6 i Vitebsk där den hårt arbetande universitetsläraren och drivande Spass-medlemmen Tatsiana Sinita bedriver svenskundervisning sedan höstterminen 2007. Att Spass entusiasm smittar förvånar mig inte det minsta efter att ha fått ta del i deras träffar och aktiviteter samt fått resonera om idéer och visioner kring hur man vidare kan utveckla samarbete mellan verksamheten i Vitebsk och verksamheter i Sverige. Spass ständigt lika positiva och brett kulturintresserade ordförande Natallia Auchynnikava gjorde mig bekant med den smått osannolika och tillika ideella föreningen Vargentorn.

Att intresset för vikingatiden är stort i de nordiska länderna ter sig tämligen naturligt men mer okänt och förvånande är kanske att det även utanför Nordens gränser finns ett stort intresse för våra nordiska förfäder och att det finns föreningar i en mängd, mer eller mindre avlägsna länder som helhjärtat ägnar sig åt

denna period i de nordiska folkens historia. Vännerna i Spass tog mig med på ett besök hos Vitebsks lokala vikingaförening Vargentorn. Det var en samling entusiastiska ungdomar som själva hade tillverkat såväl kläder som vapen och dryckeshorn på ett synnerligen konstfärdigt sätt. Förbluffande nog hade de ingen som helst kontakt med liknande verksamheter i Norden, ja, inga kontakter med Norden över huvud taget! Däremot hade de deltagit i vikingasammankomster i Polen och Litauen där det alltså också finns föreningar som ägnar sig helhjärtat åt vården av den nordiska forntiden.

Besöket hos Vargentorn blev kort eftersom vikingaföreningen hade bråda dagar eftersom vårt besök hos dem sammanföll med inledningen till något som har satt Vitebsk på kartan för alla vitrys-

sar och även för många utanför landets gränser, det årligen återkommande evenemanget Slavianskij Bazar. Det är en stor festival som förvandlar den stillsamma staden Vitebsks gator till ett svärgeomträngligt myller av bazarfirare. Jag har aldrig tidigare lyckats pricka in detta evenemang men nu slumpade det sig så lyckligt att jag befann mig i Vitebsk till öppningskonserten. Att vitryssarna är skickliga på att sätta upp stora offentliga arrangemang visste jag sedan tidigare och förväntningarna var därför högt ställda och detta Slavianskij Bazar blev heller ingen besvikelse. Detta var den sextonde festivalen som anordnades och evenemanget växer för varje år. Naturligtvis finns bazararrangörer också som medlemmar i Spass. Artistuppbådet var mycket internationellt med representanter från snart sagt varje slaviskt land,

men också mer långväga besökare och jag förstod att bazararrangörerna gärna skulle se svenska deltagare i framtiden.

Öppningskonserten på Slavianskij Bazar fick utgöra avskedskonserten för detta besök hos Sverigevännerna i Vitebsk vars verksamhet både utvecklas och knoppar av sig. I Vitebsk finns mycket kompetens och engagemang men kanske inte så mycket resurser. Glädjande nog har vi ett fungerande samarbete mellan Riksföreningen Sverigekontakt och Spass och vi fortsätter att ömsesidigt berika varandra bl.a. genom att medlemmar från Spass framgångsrikt deltar i Riksföreningen Sverigekontakts sommarkurs på Billströmska folkhögskolan på Tjörn. Så blir det även denna sommar.

*Text och foto: Viktor Hennius
viktor.hennius@mdh.se*

Tomten kommer

Det var den mest annorlunda svenska skollektionen i den vitryska skolan nr.6. som ligger i Vitebsk. Eleverna i årskurs 5 studerar svenska två gånger i veckan det första året. De började i september. Pojkarna och flickorna hade redan haft många lektioner och de lektionerna kunde göras ganska intressanta med utnyttjandet av speciella datorprogram från Svenska Institutet. Men barnen var förvånade när de kom till skolan på den lördagsmorgonen före julafton. En överraskning väntade dem där.

När det blir vinter ute då kommer julen snart. I Vitryssland kommer julen två gånger: den första julen är den 25 december (nästan som i Sverige), den andra är den 7 januari (enligt den gamla ortodoxa kalendern). Majoriteten av de vitryska människorna som firar jul enligt den ortodoxa kalendern vet nästan ingenting om den första, och särskilt inte om den svenska julen. Den där lördagen skulle bli en "jullektion" för att visa svenska

jultraditioner för mina elever. "Det är viktigt och intressant för mina skolbarn att få veta hur man firar julen i Sverige" – tänkte jag då. – "Och så måste tomtten komma till klassen. Vem ska vara tomtte? Jag tror att jag vet. Jag tänkte länge på detta. "Tomteflickan" ska berätta för dem om julen" – beslöt jag till slut. Den "tomteflickan" fanns förstas bara i min fantasi - hon finns inte i verkligheten. Det finns bara tomtegubbar som ger julklappar till snälla barn. Men jag ville så gärna vara den första "tomteflickan".

Lektionen började. "Tomteflickan" i röda kläder och glasögon kom in i klassrummet med sin stora säck fylld av julklappar. Naturligtvis hade den tomtten inte skägg och därför kände eleverna igen sin svensklärarinna mycket snart. Med stora ögon tittade de på mig. "Hejsan, jag heter Tomten! Mina unga vänner, jag har kommit redan!" – sa jag. Med nyfikenhet fortsatte de att se på mig. Då hade jag tagit ut två tomtar från

säcken – tomtegubben och tomtegumman och så adventskalendern, adventstaken, adventsstjärnan, julkrubban, flera julkort, och ett paket knäck – det var bara julgranen som inte fanns i min säck. "Det är sådan stor sak att stoppa in i säcken". Barnen blev mycket intresserade av de ovanliga sakerna i tomtens säck. "Är allt det här till oss?" – frågade de flera gånger. "Vänta lite, nu ska jag berätta vad alla de här sakerna betyder. Sedan ska vi se på en intressant film om svenska jultraditioner som vi fått från Svenska Institutet."

På en stor filmduk såg vi den trevliga filmen. «Nu tändas tusen juleljus på jordens mörka rund, och tusen, tusen stråla ock på himlens djupblå grund...», «Midnatt råder, tyst det är i husen, tyst i husen, Alla sova, släckta äro ljusen, äro ljusen». Vi lyssnade på de vackra julsångerna. Det var så underbart att se på den tiden i Sverige när man firar julafton i svenska familjer!

När filmen hade slutat då log "tomteflickan" och så frågade hon barnen: "Finns det några snälla barn här? De snälla barnen ska öppna adventskalendern och få smakliga små choklader!" De glada, snälla barnen gjorde det med stor entusiasm. "Finns det några olydiga barn här vilka inte vill lära sig bra? Ni ska få andra klappar..." De ledsna, olydiga barnen fick också knäck och åt upp dem med stor förtjusning! Ja, mina elever tyckte mycket om "tomteflickans klappar", de hade verkligen aldrig haft en sådan lektion tidigare...

*Tatsiana Sinitsa
sintatsiana@mail.ru*

Marek exporterade luciaseden till Polen

Marek Goczkowski från Polen har bott många år i Näs i Dalarna där han arbetar som veterinär. Han är dessutom en stor sångare och sonen Adam spelar fiol. I början på hösten 2007 kontaktade han Sverigekontakt om sin idé att genomföra en svensk lucia- och adventskonsert i sin födelsestad i Polen. Vi tyckte det var ett utmärkt sätt att sprida svenska seder tillsammans med information om Sverige och lämnade ett litet ekonomiskt bidrag för att möjliggöra konserten. Nedanstående artikel publicerades den 21 december i Avesta Tidning där Susanne Löwenadler arbetar.

Marek Goczkowski, Näs, har exporterat luciaseden till sitt gamla hemland, Polen. Han fick en idé och anordnade en konsert i sin födelsestad Inowroclaw, cirka 30 mil nordväst om huvudstaden Warszawa.

Marek Goczkowski ville göra en föreställning om svenska adventsseder och berätta om dessa för en publik i sin födelsestad. En självklarhet var att luciafirandet skulle vara med. Ett par månaders förberedelser resulterade i en 1 timme och 40 minuter lång föreställning med recitation, sång och musik. Den spelades upp den 8 december för en fullsatt salong i konserthuset i staden Inowroclaw. Ciceroner under föreställningen var Pawel Frasz och Katarzyna Majer, klädda i renässansdräkter. Marek Goczkowski, som gärna sjunger, framförde själv en hel del sånger, bland annat Pieta Signore av A Stradella, Bereden väg för Herran och Sankta Lucia, napolitansk folksång.

Dessutom deltog Marek Goczkowskis son Adam Goczkowski, 18 år, iklädd Bydräkten. Han spelade fiol, bland annat Gänglåt från Äppelbo, Gärdebylåten och Koppången av Pererik Moreaus. Han ackompanjerade dessutom den polska kören Schola Cantorum Inowroclavien-sis, SCI, som sjöng flera lucia- och adventssånger på svenska.

– De hade fått en fonetisk utskrift av den svenska texten som jag hade fått hjälp med, berättar Marek Goczkowski.

Kören, som består av ett 30-tal ungdomar, sjöng bland annat Adventstid av C

B Agnesting, Staffans visa, Lusse Lelle och Betlehems stjärna av A Tegnér. Naturligtvis bjöds publiken också på ett luciatåg med lucian, Karolina Goczkowska från Näs, 15 år, tärnor och stjärngossar. För att ytterligare visa på svenska seder kring tiden före jul bjöds publiken på äkta lussekatter och glögg, som hade körts ned från Sverige. Körledare var Danuta Szymba och Maria Nowosad spelade flygel. Texten om advent hade författats av Ingrid Öberg-Hägg, kyrkoherde i By. Marek Goczkowski hade med sig en ljusstake med plats för fyra ljus i trä och järnsmide, som Gunder Hägg hade tillverkat.

Arrangemanget fick ett mycket bra

mottagande, berättar Marek Goczkowski.

– Allt gick perfekt, och då hade vi bara kunnat öva tillsammans en hel gång. Det var flera som efteråt sa att de hade fått lära sig väldigt mycket om Sverige, som de inte hade känt till tidigare, säger Marek Goczkowski. Kalaset kostade naturligtvis en del och hade varit svårt att genomföra utan sponsorer. Men nu funderar Marek Goczkowski på om han inte ska arrangera en ny konsert vid tillfälle.

– Men det ligger mycket arbete bakom, säger Marek Goczkowski. Inget är dock bestämt ännu.

Text: Susanne Löwenadler

Foto: Jan Gapski

Design: Emma Ågeberg

www.svenskamammor.com

Websidan för dej Mamma (eller Pappa) som bor utomlands.

Här hittar du massor med information, tips, råd och stöd.

Vi har mycket information om saker som flerspråkighet, emigration, kulturellt blandade äktenskap och mycket mycket annat. **VÄLKOMMEN!**

NYHET! Genom oss kan du nu köpa böckerna

"När borta blir hemma - en guide för den moderna utvandrarfamiljen"

"Ditt barns flerspråkighet - ditt val"

Skicka din beställning till bok@svenskamammor.com om du nämner denna annons får du, vid köp,

10% rabatt.

Svenska Mammor.

PS. Har du pratat svenska med ditt barn idag?

Nordens och Baltikums bästa private bank - för varje skede i livet

SEB är en ledande aktör inom private banking. En del av förklaringen är bredden. Private banking, som vi ser det, ska omfatta allt som har med din ekonomi att göra. Allt. För varje skede i livet. En annan del handlar om kvaliteten.

Affärstidningen Euromoney har utsett oss till bästa private bank i Norden och Baltikum.

Vill du få mer tid till din fritid eller din inkomstbringande talang, upptäck allt som Private Banking kan göra för dig. Vi hjälper privatpersoner som har en förmögenhet med allt från förvaltning och försäkringslösningar till bolagsbildningar.

Vi finns i Norden, i Baltikum, i Genève, London, Luxemburg, Marbella, Nice, Singapore, Warszawa och Zürich. www.seb.se/privatebanking

SEB

SVERIGES LEDANDE INTERNATSKOLA

Gymnasie- och grundskoleutbildning åk 7-9. Undervisning på svenska och engelska.
IB-program sedan 25 år med mycket goda resultat.

SIGTUNASKOLAN HUMANISTISKA LÄROVERKET

Telefon: +46-8-592 571 00

www.sshl.se

